

*0 text vija
Zvon*

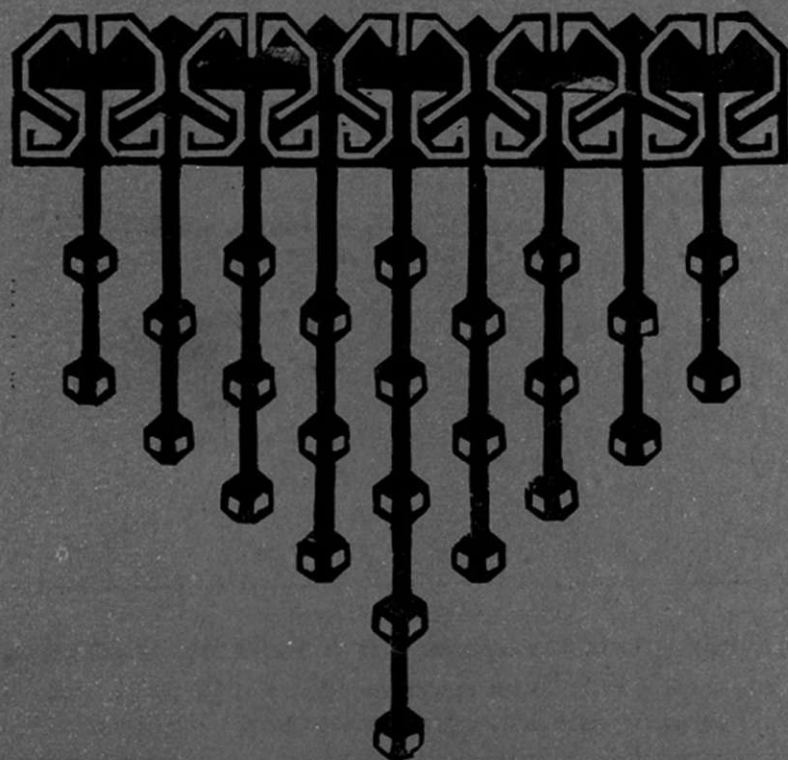
LJUBLJANSKI



ZVON



MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO



LETNIK XXXII.

APRIL 1912

ŠTEV. 4.

Vsebina aprilovega zvezka:

1. Baroda: <i>Ljubavne pesmi</i>	169
2. C. F. Golar: <i>Povest o hudem in silnem kovaču</i> (Konec prihodnjič.)	171
3. Ivan Cankar: <i>Monna Lisa</i> . (Konec.)	182
4. K. Dolenc: <i>Sužnjem</i>	188
5. Dr. Tad. Stan. Grabowski: <i>Poljski jubileji 1912. leta</i>	190
6. Rado Murnik: <i>Hči grofa Blagaja</i> . Roman. (Dalje.)	199
7. Fran Milčinski: <i>Drobna družina</i>	205
8. Ig. Gruden: <i>Domotožje</i>	208
9. Jos. Premk: <i>Krona v višavi</i> . (Dalje prihodnjič.)	209
10. Radivoj Peterlin-Petruška: <i>Sonet</i>	215
11. Književna poročila.	
M. Murko: <i>Rocznik slawistyczny wydawany przez Jana Łosia, Kazimierza Nitscha i Jana Rozwadowskiego</i> . — Pastuškin: <i>Silvin Sardenko, Mati svetega veselja</i> . — Joso Jurkovič: <i>Jakoba Aleševca izbrani spisi</i> . — A. Debeljak: <i>Bogdan Popović, Antologija novije srpske lirike</i> . — J. Š.: <i>N. M. Petrovskij, Bibliografičeskij spisok trudov V. Kopitarja</i>	218
12. Glasba.	
M.: <i>Novi akordi</i> . — M.: <i>P. Hugolina Sattnerja oratorij „Vnebozetje blažene device Marije“</i> . — L. Pahor: <i>„Veseli bratci“</i> . — L. Pahor: <i>„En starček je živel“</i>	222
13. Razni zapiski.	
Dr. Jož. A. Glonar: <i>Naš narodni boj v nemškem sloovstou</i> . — <i>Kratkij očerk istorii slavjanskich literatur i jazykov</i> . — R. Z.: <i>† Anton Globočnik pl. Sorcdolski</i>	223

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
 četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.
 ===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šiebingar.

Upravištvu v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflcova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.



Baroda:

Ljubavne pesmi.

I.

V moji duši je jasna podoba zbledela —
izbrisala ti si iz nje svoj obraz.
A v ritmih ponosnih boš večno živela:
glej, pesem s seboj te v nesmrtnost je vzela,
glej, pesem s teboj je premagala čas.

Pozabljene bodo vse tvoje družice —
cvela si, uveni, je rožam ukaz,
ostalo, sijalo le tvoje bo lice
mladó vsenaprej, kot sem gledal ga jaz.

Lepo sem te gledal. Kot demant od zlata
od moje si duše objeta bilà;
jaz s tabo, ti z mano — sem mislil — bogata,
labod dva — mislil sem — skupaj veslata,
od ene ljubezni — sem mislil — svetlà.

O prstan moj zlati, sedaj brez očesa,
o demant, sijal si, sedaj je temà —
labod z labodico je hotel v nebesa,
labod brez družice je padel na tla.

Na dvoje gre cesta. Srce bo brez druga,
v samoti iskalo bo poti naprej,
kot vije med kraškim skalovjem se struga —
naj sreča ga radost, zaseže ga tuga,
vse bode prenašalo mirno poslej.

Na dvoje gre cesta. Kar srce ti sanja,
naj svet ti izpolni — v ljubezni se grej,
in kadar te doba zakliče nekdanja —
skrij v duši spomin, pa kot jaz se zasmej . . .

II.

Na vrtu, na polju, med rožami skrita,
v meglice zavita,
od zarje oblita,
v vsi božji naturi
ob sleherni uri
bilà si povsod pričujoča.

Zefiri
v nemiri
nosili so tvoje ime čez zemljo,
in vetra šuštenje,
valov žuborenje,
vse tvojega diha oddih je biló.

Na svodu večernem so zvezde se zbrale,
oči so iskale
v njih inicijale
zapisane z zlatom v visoki azur;
iz brez na pobočji
sem v sanji otročji
si risal vitkost tvojih tihih kontúr.

Povsod pričujoča,
nevidno snujoča
v vseh željah, v vseh mislih — odkod ta skrivnost?
O duša te moja prepolna je bila,
ljubezen iz nje te brez konca je lila,
kot glorio žari svetniku svetost . . .

III.

Ni te na vrtu več, ne med gredicami,
ni te na polju več, ne med meglicami,
nič več v šumenju vodâ niti vej,
ni te nikjer več, kjer bila si prej;
kaj vsa natura o tebi molči?
Dekle, ker v srcu te mojem več ni . . .

*Ne se človek spominja
Prešernih + Janke in
Impe - je li to pesnik?
A začetek II je rajš
Ja bi glava ja to bila*

C. F. Golar:

Povest o hudem in silnem kovaču.

V globokem, skalnem jarku je stala kovačnica, ob bistro šumečem potoku, ki se je pretakal po gladkih pragih, se prelival po ozki strugi in pregibal in žarel v solncu, kakor da je pozlačen. Bila je v varnem zavetju bukovih lesov, ki so visoko in široko kraljevali nad njo kakor zeleni velikani, vršali in se košatili temni in hladni poglavarji. Njeni nizki zidovi so bili rdeče pobarvani in so sijali, kakor bi bili zmerom osvetljeni od večerne zarje; pokrita je bila z lesenimi deščicami. V njej je bilo prostora za delavnico, kjer je pihal zakajen kovaški meh v razžarjeno oglje, in je stalo v tleh težko naklo poleg rjastih, zlomljenih verig, skrhanih lemežev, topih sekir in enakega orodja, a na drugi strani je bila majhna izbica, zelo čista, sveže, nekoliko zelenkasto pobeljena. Skozi okenca se je vlivala vanjo luč v jasnem in svetlem pramenu. Dišalo je zelo prijetno po suhih krljih in hruškah, ki so se sušile po peči v okrušenih lisastih skledah. Pisana skrinja, velika in mogočna, je stala pod starinsko uro z lesenimi kazalci in zatemnelo ploščico, rdeča klop se je tiščala peči pod zelenimi modnicami, v nasprotnem kotu pa, kjer so visele po zidu na šipo slikane podobe svete Genovefe, svetega Martina in še nekaterih drugih božjih izvoljencev, je stala trebušna, rjavo pobarvana mizica. In še nekaj je bilo: zibka. Čisto sredi izbice se je šopirila s svojimi rožami in srčki in zvezdicami, naslikanimi na stranice, a v njej se je zibalo dete, majhna, rožasta punčka, ki je vpila in vekala iz vsega grla. Ličeca je imela zaripljena, čelo in senca so ji prepregale drobne, plavkaste vejice, in nožice in ročice je molil otrok od sebe. Bil je zdrav in močan jok, ki je udarjal kakor na ukaz, rasel in se krepil, dokler se ni nazadnje zadušil v togotnem ječanju, da se iznova povzdigne tenek glasek in napolni vso izbico.

In pred zibko je stal kovač. Bil je visok, bil je širok v plečih kakor gorsko teme, njegove roke so bile trde in grčaste kakor gabrova polena in dlani in prste je imel črne in ožgane od žerjavice. Sklanjal se je nad zibko, jo gugal z dolgim motvozom, in njegov mladi in zdravi obraz, z gostimi obrvmi nad očmi in rjavimi, poraščenimi lici je bil zakajen od dima ter se je hotel prijazno in sladko

smehljati otroku. A bil je vkljub temu ves žalosten in nesrečen, slab in pokoren, da bi se bil smilil vsakemu, samo ne drobnim punčki, ki je svojeglavno in hudo zahtevala nekaj, ali kaj bi to bilo, o tem kovač ni imel pojma. Stal je tam kakor izrasel iz zemlje, krepak in silen, a zdaj je bil brez moči in ni vedel, kaj bi počel s temi močnimi in silnimi rokami, ki so pač vihtele najtežje kladivo kakor igračo, da je vse bobnelo in pelo in se treslo. Vzdignil bi naklo, je vrgel visoko, visoko in prej bi je zalučil v nebo, kakor potolažil ubogo bitje v zibki, ki se mu je smililo v srce, a ni mogel pomagati.

„Joj, joj, joj, zala punčka, kaj ti je hudega,“ je tolažil kovač. Nagibal je glavo in skušal položiti v glas mehko in milo strunico, ki bi prijazno zapela in zadonela punčki v srcu. Hudi kovač pa je imel raskavo grlo in težek jezik in je bil zato slabe sreče tisto dopoldne. „Ali te je kdo udaril? Povej mi tistega, z menoj bo imel opraviti.“

Ker kovač ni zaupal sebi in svojim žuljavim rokam, ki so bile pač navajene železnih klad, a ne živih, nežnih stvaric, ki vriskajo in pojejo svoje posebne napeve, zato je niti poskusil ni vzeti v naročje, temveč se je pripognil in vzdignil kar celo zibko ter jo nosil po izbi. Kaj pa bi bilo, je kovač strahoma premišljeval, ako bi se mi izmuznila punčka in bi padla na tla! Saj bi se razbila in razletela na kosce kakor porcelanasta igrača. Zato se mu je zdelo najbolj varno, pestovati zibelko in punčko in je tako hodil semtertja, težak in velik in neroden.

„Punčka, saj si zala,“ se je laskal prijazno, „zakaj se jokcaš, čaki, čaki! Ne smeš, da te ne sliši mama, ki je v nebesih. — Oj, oj, kakšna grda deklinica si!“

Dete ni hotelo slišati, niti da je zalo, niti da je grdo, in je prepevalo dalje prelepo svojo pesem.

Kovač je hodil po izbi od duri do svete Genovefe in njene košute ter pravil povest:

„Pa te bo slišala mama in dejala: „Kdo pa dela grdo z mojo punčko?“ Pogledala bo skozi zlato okno in videla, kako te lepo pestujem, in bo rekla: „O, Boštjan je priden, le Minica je porredna.“ Požugala ti bo s svojim drobnim prstom: „Ti, ti, punčka, ali ne boš pridna?“ — Ne smeš, drugače bo jokala mama, ko bo stopila stran od okna, in njene oči bodo vse solzne, in s svojimi lepimi lasmi se bo brisala. A solze bodo tekale naprej in naprej in zmočile njeno nebeško srajco, ki je vsa srebrna, iz zarje narejena in z zlatimi zobčki.“

Za trenotek je otrok utihnil, kakor bi razumel in poslušal, kaj se godi v nebesih, a potem se je zopet razletel presunljiv vrisk po izbi. Kovač je žalostno nagnil glavo in vzdihnil:

„Jerica, Jerica zakaj si umrla! Zdi se mi že cela večnost, kar si šla in te ni.“

In vendar je bil njegov spomin daljši od večnosti, njegova duša jo je hipoma preletela, in krotke oči kovačeve so zagledale tenko in vitko postavo njegove žene, bel, zamišljen obraz in plave, tihe oči.

Kovač je položil zibko nazaj na tla, in ker se je dete razodelo, jo je začel zavijati v gorke in voljne plenice. Zazibal je in skušal zapeti tiho in milo in nežno uspavanko, kakor se je naučil od žene. A kje bo našel kovač v svojem grlu sladke glasove! Zategnjeno in zamolklo je tulil svoj aja tutajo, kot bi imel zarjavelo železo v grlu, in dete je od strahu zavpilo še glasneje, in nista minila dva hipa, že je bil otrok iznova razgaljen in je kričal kakor lačen vrabček ter gomazel z vsemi štirimi. Zibal je hlabro in z vsem telesom, udano je gledal sitno stvarico in zavijal drobno telesce v odejo, ali kadar je skril ročice, so se odkrile nožice in zabrcale po zraku. Vsa izba in vsi koti so bili polni joka, celo svetemu Martinu na steni in se je plašil konj.

Zunaj pred hišo je nekaj zašumelo in zavihralo, kakor bi kdo treščil jerbas zelenjave na tla, in v izbo je stopila stara kovačica. Otrok je zakričal tisti hip s podvojenimi silami, obupen in tresoč glasek je letel skozi ušesa.

„Kaj pa si ji vendar naredil, Boštjan, naši Minici?“

Kovač je grdo pogledal svojo mater in se ni hotel umakniti, temveč je zibal dalje.

„Ti mala punčka, kaj pa ti je storil?“ je govorila počasi in sočutno. Ali te je prevrnil, ali te je udaril?“ Začela je previjati otroka, a tudi njene roke so bile okorne in so se tresle od starosti.

„Kaj ji bom storil? Nič! Vi ste krivi, da joka. Ponoči pazite premalo nanjo, mogoče jo je strašilo, in zdaj ne more pozabiti.“

„Le kaj govoriš, Boštjan! Sama ne zmoreva vsega in ne veva, kako se streže otroku. Jaz sem že pozabila, ti pa nikoli vedel nisi. Spet se ti bo treba oženiti.“

Kovač je stal pri zibki, in v srce se mu je smilila punčka. Poslušal je mater, in kakor iz daljave je prihajal k njemu njen glas; v njegovem srcu se je jokala rajna Jerica, a tam nekje, kakor v solncu se je smejala radost in neka druga, mlada in lepa deklica je stala kakor svetnica v rožnem in razbleščenem oltarju.

„Mislite, mati! Ali kaj bo z otrokom?“

„Saj prav zato ti je treba ženske. Ali še nisi nič pogledal naokoli?“

Kovač je silno zazibal, zibka se je obrnila, in punčka je padla na tla. Od straha mu je zastalo srce, lica so mu pobledela in ves je zadrhtel. Mala Minica je za trenotek utihnila, ker ji je v naglici zmanjkalo sape, a takoj se je oglasila s srditejšim vikom in vriskom.

„Še zibati ne znaš,“ ga je karala mati. „Pa misliš, da boš lahko shajal sam. Jaz moram vsak čas na polje, da poplevem po njivi in opravi to in ono, a ti moraš biti v kovačnici. In otrok naj bo sam!“

Kovač je kimal z glavo ter z nepopisnim usmiljenjem gledal jokajočo punčko.

„Kaj pa naj storim? Ali ni prezgodaj, da bi se drugič?“

„Zakaj? Saj ne moreš drugače, in nihče ti ne sme očitati, da nisi žaloval za rajno. Nič se ti ni treba opravičevati, to se samo odgovarja.“

Nič ni dejal na to Boštjan, in njegov obraz se je raztegnil, da se ni vedelo, ali je bližji smehu ali joku.

„Kaj bi se držal kakor svete Lucije dedek, naglo se odloči! Saj poznaš staro Polinko, in tista, vem, bi se ne branila ti dati svojega dekleta.“

Ko je mati to omenila, je kovaču udarila kri v obraz, srce mu je začelo treskati, kakor bi tolklo kladivo po nakovalu. V njem se je razžarel ogenj in plamen, zakaj nekdo je silno pihal in netil srčni požar. Iskre in žarki so leteli na vse strani, kakor bi se utrinjale zvezde, in bi padal zlat dež, tako na gosto, da bi bila v trenotku vsa zemlja zvrhoma polna bleščečega cvetja. Ali odgovora ni zmožel njegov drhteči jezik.

Kovačica se je skoro smehljala, ko je videla njegov obraz, obsijan od notranjega ognja in prevzet od neznane sladkosti.

„Saj jo poznaš? Minica ji je ime kakor naši punčki, in videti je pripravna in pridna za delo. Kar v vas pojdi!“

„Kdaj pa naj grem?“ je naglo povzel veseli kovač. „Toliko dela imam v kovačnici, pet lemežev moram sklepati in nabrusiti, topih krivačev in motik je poln kot.“

„Ob nedeljah se lahko odtrgaš, na punčko popazim jaz. Kaj ji neki je?“ se je iznova vprašala in gledala jokajočo stvarico.

Kovač se je tiho veselil in mislil, da bosta kmalu dve Minici pri hiši, ki jih bo imel obe tako rad, da bi za vsako položil glavo na žrvn.

„Nič drugega ne bo kakor to,“ je menila mati, „za urokom je bolna. Otroka je nekdo urekel. Sinoči je bila še čisto zdrava, danes na vsezgodaj pa je neka baba lazila okoli hiše. Gotovo jo je tista.“

„Kako jo je?“ je vprašal kovač ves zavzet in presenečen.

„Urekla jo je hudobna baba. Tako ji naredi, da je potlej bolna. Takšne oči ima hude, in skoraj gotovo je skozi okno pogledala punčko, da leži zdaj v vročici; glavica jo boli, le poglej, kako ima rdečo in vročo.“

„Zakaj je pa urekla punčko?“ je vprašal kovač hudo, in obrvi so mu zatemnile oči. „Ali je komu kaj hudega storila?“

„Zakaj jo je urekla? Jaz ne vem, zakaj jo je urekla. Saj pravim, hudobna baba.“ Mati je nejevoljno metala svoje koščene roke po zraku, in gibala s suhimi ustnicami, da se ji je premikal ves obraz, ki je bil kot posušen v dimu.

„Jaz vas vprašam, ali je punčka komu kaj hudega storila? Saj še ne pozna nobene babe.“

„Saj ni treba, da bi punčka storila kaj hudega. Mogoče si ji pa ti prizadel kaj žalega in se zameril babi.“

„Kateri babi sem kaj hudega storil? Povejte mi! Pri tej priči si roko odsekam, ako sem kakšno babo samo postrani pogledal.“

„Saj ti nič ne očitam, a punčka je le uročena.“

„Kdo je pa ukazal babi, da mi gre ureči otroka?“ je grmel kovač. Ako je jezna name, pa naj se maščuje nad menoj, tega ubogega črvička pa naj mi pusti na miru.“

„Seveda naj bi ga pustila, ali kdo bi ji to povedal,“ je ugovarjala mati, ki se je skoro bala hudega sina.

„Povejte, kdo je ukazal babi? Kovač ni poslušal matere in je rohnel dalje.“

„Nihče ji ni ukazal. Saj ji ni treba ukazati hudobni ženski. Si ji že v pijanosti kaj prizadel.“

„Križ božji, v pijanosti sem ji kaj prizadel! Saj povem, da še pogledam nikoli ne nobene babe.“

„Potem pa jaz nič ne vem, ampak punčka je le uročena.“

„Kdo ji je pa dal pravico, ali jaz ali vi? Samo to mi povejte! Oh, vešča grda, jaz bi ji pokazal! In kje pa je tista baba, mati, povejte mi, kje je?“

Kovač je stisnil pesti, trde in težke, in lakti, pretkane z močnimi kitami kakor z vrvmi, so se napenjale.

„Ne vem, kje je, pa to bi lahko zvedeli.“

„Zvedeli bi? Nak, moramo zvedeti, da malo zaplešem ž njo. Moji punčki, ki jo imam od uboge Jerice, naredi, da je bolna. Kje je tista baba,“ se je razvnel kovač in stopil k zibki, kjer je ihtela mala Minica.

„Saj ti pravim, da bomo zvedeli. Pojdi v kovačnico po žrvavico in jo prinesi!“

Kovačica je nalila v lonec vode, kovač Boštjan pa se je vrnil v izbo s polno lopato živega oglja.

„Toliko ga ni treba, no le pusti!“ Čakaj, ali je uročena ali ni.“

Z golo roko je trikrat segla po žerjavico in jo vrgla v lonec. Niti trenila ni z očmi in ni zadrhtela s prsti, kadar je zagrabila v oglje, iz katerega je vstajal žar in sopar. Njena dlan je bila kakor prevlečena z usnjem in ni čutila ognja. Kovač je stal ukopan na strani in gledal ves zaverovan materino početje.

„Le poglej,“ je govorila, „ogljje ni šlo na dno, ampak plava vrhu vode, in to je znamenje, da je otrok uročen.“ Kimala je z glavo vsa razburjena in zavzeta, njen rjavi obraz se je podplul s krvjo, in šop sivkastih las ji je ušel preko razbrazdanega čela.

Kovač se je nagnil nad lonec in pozorno strmel, kako so plavali nad vodo drobci mrtvega oglja nad pepelom in prstjo.

„Kje pa je baba, ki jo je urekla?“

Mati ni odgovorila, temveč je naglo izpod otroka v zibki potegnila pest slame, izbrala tri bilke in jih spustila v lonec, ves čas skrivnostno tiha in zamišljena.

„Zakaj to! Rajši povejte, kje je?“

„Zdaj pristavim lonec k ognju, in ko bo vrela voda, pride baba k hiši. Tista jo je urekla in njo treba nabiti.“

Kovač se je oddahnil. Prsi so se mu razširile, kakor da je odletel zapah, ki mu jih je stiskal, in pesti so se mu krčile. Od zadovoljnosti si je mel roke, in zasmejal bi se bil na ves glas, da se ni zdaj že bolj poredkoma oglašal v zibki žalosten in bolesten jok. Takrat ga je vselej iznova zbolelo srce, in težka pest je zabobnela po mizi.

Sedel je k oknu in gledal na pot, ki je strma in peščena vodila k njegovi hiši. Videti ni bilo nikjer nikogar. Prazen in pust je bil jarek, le voda je bistro šumela in pršela pod nizkim jezo, časih se je zaletel veter v vodne curke in bel, voden prah je odnesel s seboj.

„Aha, kdo pa gre?“ je v mislih vzkliknil kovač, ko je zagledal neko postavo daleč doli iti preko pota. Že se mu je zasvetilo lice,

a brž je videl, da se je zmotil. Sosed, star in ubog kmet, je šel na njivo.

„Zdaj pa že vre voda,“ se je oglasila mati v kuhinji. „Ali je še ni?“

Kovač je zagodrnjal in bil je hudo nejevoljen in še bolj mrk in ljut na babo, ki nazadnje niti k hiši ne pride. Po njegovem bi že imela biti zdavnaj tu, da prejme, kar je zaslužila. Čelo je gubal v hude in mračne proge in križe, vlekel obrvi nad oči, ki so v nemirnem pričakovanju romale po cesti.

Tako je čakal kovač hudobno babo.

V zibki je otrok za čas utihnil, in takrat je prišla v vas v mlado in zaljubljeno srce Boštjanovo Polinkina Minica. Na svetu ni bilo za kovača lepšega dekleta od nje, in kadar je le pomislil na njo, ali samo videl njenemu enako krilo, je zakipel, in po glavi mu je zablodilo sto prelepih stvari, in pred njegovimi očmi je zasijala roža pri roži. A kadar jo je srečal in zagledal njen obraz, takrat je izgubil pamet. Samo smeh je imel zanjo, in tudi ona se mu je smejala, in s tem sta si povedala vse. Razkrila sta srce drug drugemu, radost in lepoto in srečo, in čisto sta bila prepričana, da se srečata pred zlatim oltarjem v hiši svetega Andreja.

Punčka v zibki je zajokala in kovač se je zdramil.

„Pod streho grem po skles in metliko, mogoče ji bo pomagalo,“ se je oglasila zunaj stara kovačica. „Ali je še ni?“

Kovač je samo zamrmral in bil je tako poln gnjeva in žalosti, da ga je dušilo v prsih, in je samo iskal, kam bi izlil svoj srd. Hodil je po izbi, ves besen, in lomastil nato v kovačnico. Ustavil se je pred naklom, se sklonil prav do njega in ga objel z rokami. Pokali so mu sklepi in mišice, in zdelo se je, da mu bo zavrela kri, tako je gorel v obraz, ko je vzdignil nakovalo in je prižl k srcu. Korakal je ž njim v izbo in se ustavil pred zibko, a otrok se je moral ustrašiti njegovega temnega pogleda, zakaj v tem trenutku je zavrisnil, zavpil in strepetal, da se je kovač na mestu obrnil in nesel tiho kakor hudodelec naklo nazaj na svoje mesto,

Vrnil se je k oknu in se ozrl na cesto. Razjasnila so se mu lica, in kovač se je začel hahljati tako iz srca, kakor bi zagledal prezalo svojo nevesto in dvanajst voz svatov in godcev, ki prihajajo in muzicirajo, da ga spremijo v cerkev. A kovač vsega tega ni zagledal, temveč je videl le nekovo starikavo žensko, ki je bila suha in drobna in se je jadrno pomikala navzgor po klancu proti kovačnici.

„Baba gre,“ je bruhnilo iz njega. „Mati, baba gre.“

A mati tega ni mogla slišati, ker je šarila pod streho in iskala dobrih rož za punčko.

„Zdajle boš videla, kaj se pravi, s kovačem se metati! Minica, le poslušaj, zdaj gre zate.“

Široko se je smejal in ni ga hotelo strpeti na mestu. Hodil je nekaj hipov od zibke do svete Genovefe, a nato je pogledal bolj natančno skozi okno. Ženska je bila že precej blizu, in takrat je kovača mrzlo spreletelo okoli srca, tako mrzlo, kakor bi se ga ovila ledena, gnusna kača.

„Križ božji, saj ni mogoče, saj ni mogoče,“ je drgetaje izustil. Prekrižal se je, sklenil roke in polagoma in plaho zopet pogledal na pot.

„Je že, čisto gotovo je! Rajši bi videl vruga, kakor njo.“ Klel je in molil in vedel je samo to, da ga čaka nekaj strašnega.

„O sveti Anton, ne daj, da bi prišla k hiši! Kaj dobrega ti bom storil, ako je ne pustiš k nam.“

Ves iz sebe in v ognjenih kleščah je bil kovač. Po poti je šla stara Polinka, mati njegove neveste, prelepe Minice. In v rokah je nesla verigo. Gotovo se je dobri ženi odtrgala liska v hlevu, mogoče je bila lačna in se je tako dolgo vlekla in vlekla, da se je zdrobil člen, in zdaj je nesla h kovaču verigo, da jo zvari in popravi.

„Ne daj, sveti Boštjan, moj patron, zares bom zmolil cel rožni venec, ako ne pride k hiši tale mati.“

Kovač je vedel, da bi se moral zgoditi čudež, ki bi odvrnil Polinko od njene poti. Bližala se je brez skrbi in nič hudega sluteča kovačnici. Hodila je mirno in naglo in na tihem je morda ugibala, ali ji bo kovač zastonj popravil verigo, ali ne. Po njenih mislih bi se to spodobilo, ker se ženi pri njenem dekletu, in bo delal takorekoč zase, ako pride do ženitnine, o čemer skoraj ni bilo več dvoma. Sicer je dosti mladih kajonov, ki gledajo za njeno Minico, ali kaj hoče s temi! K hiši ne bi prinesli nič drugega kakor šest dni in nedeljo, in zato je kovač še najboljši od vseh. Kovačija res da ni bogvekaj vredna, ali nese precej, tudi se ga včasih kovač hudo napije, a je drugače golant mladi vdovec.

To je utegnila premišljevati Polinova mati in v tem je že stopila na prag ter pomolila verigo v temni prostor s temile besedami:

„Boštjan, ako si priden, bo jutri zvečer prišla Mi —“

Dobra žena je hotela izpregovoriti ime svoje edinke in kovačeve neveste, a tega ni več utegnila sebi na žalost in kovaču v

škodo in neizrečeno gorje. Zakaj tisti trenotek je planil Boštjan brez misli in neumen od jeze in obupa izza meha in jo zgrabil za ramo.

„Zakaj ste mi to naredili! Čakajte, zdajle vam vse poplačam!“ Že je mislil divje zamahniti kovač, hudi hrust, a takrat je zagledal osupli in strmeči obraz stare žene. Nekoliko je počakal, se obrnil v stran in zaklical iznova:

„Mati, vi ne veste, kako vas imam rad, a jaz vas moram.“

Prijel jo je z levico, a desnico je neusmiljeno in težko položil na njena pleča.

„Srce me boli, pa jaz ne morem živeti, ako vas ne natepem.“ Gledal je v stran, zamahnil in udaril drugič z vso močjo, da je slabotna mati padla na kolena.

„Zakaj ste mi urekli punčko, zakaj ste tako neusmiljeni!“

„Čaki me, tolovaj ožgani!“ se je takrat oglasila tepena žena. Strašno urno se je vzdignila s tal in se izmuznila skozi duri na cesto.

„Ti mrcina zakajena, samo pomisli še enkrat na našo deklinino, naj te le vidim, da se boš potikal pod njenim oknom! Celo drvarnico bom razbila na tvoji buči.“

„O karlinč, to so pa jezna ta-le mati!“ je sklenil Boštjan in se skrival za očrnelo steno, odkoder je oprezno pogledoval na cesto. „Samo dvakrat sem jo bunknil, pa je tak vrišč, kaj bi šele bilo, če bi jo bil začel po resnici obdelovati.“

„Seveda pretepal me boš, ti rabelj osmojeni, mene, staro ženo!“ Mati ni mogla pozabiti kovačevih pesti in se je prijemala za pleča, kamor jo je vdarila težka njegova jeza. „Precej zapovem deklini, da te še pogledati ne sme več, ti sajasti razbojnik!“

„Joj, joj, strašno grda imena mi daje, ampak dobila jih je pa le. Samo da bi kdo ne slišal, ali pa ne izvedel, kako me zmerjajo ta sapramihelska mati.“

Čakal je in čakal, da je vse utihnilo na cesti, predno si je upal na prag. Pogledal je navzdol po klancu, kjer se je počasi pomikala in hudo šepala Polinka po robatem kamenju.

„Mogoče sem jo pa vseeno prehudo,“ je v skrbeh pomislil kovač. „In sedaj ne bo pozabila zlepa, nazadnje mi bo še sitnosti delala pri Minici.“

Kakor da je slišala kovačeve misli, se je žena obrnila in zakričala:

„Le zapomni si, kdaj si me udaril! Nikoli ti ne dam deklina, in če po golih kolenih prideš k nam!“ Zagrozila mu je s pestjo in se skrila za ovinkom.

„Zares ne vem, če je bilo dobro, kar sem storil. Lahko mi napravi kakšne neumnosti, saj je Minici mati in huda ženska je, kakor sem videl in slišal. Ampak samo da bi to moji punčki pomagalo, drugo se bo že kako naredilo.“

Zamišljen je bil kovač ter v dvomih, ali je bilo prav ali ne, kar je storil, in tako je stopil v izbo. Čudil se je nekoliko, da punčka več ne joka, a naglo se je razveselil, češ, moje zdravilo, ki sem je dal Polinovi materi, je pomagalo. V zibki se je smejala Minica, in nad njo se je sklanjala kovačica ter prijazno kramljala z otrokom. Ko pa je zaslišala za seboj korak, se je naglo obrnila ter z nejevoljnim očitanjem v glasu izpregovorila:

„Ali veš, da si neumen trot? Nate se res ni nič zanesti in še otroka ti ne morem samemu pustiti! Ni čudo, da je revica jokala, saj ni od jutra pa do opoldne ničesar dobila v usteca; zakaj ji pa nisi dal mleka, ki sem ga zanjo pripravila v lončku? Ali ti nisem naročila, predno sem odšla?“

Kovač je stal okamenel in top, in ni mogel in ni vedel najti besede. Samo toliko se mu je posvetilo v glavi, da je nekaj storil, kar ni bilo prav ne dobro, in da niti mala, niti velika Minica ne more biti ž njim zadovoljna.

„V resnici si pravi oča! Torej sestradati hočeš otroka, ubožico nebogljenjo, ti Boštjan boštjanasti! Povej mi vendar, kaj si mislil pravzaprav, čemu imaš pa glavo? Komaj sem nasitila revico, poln lonček je izpraznila in še ji ni bilo dosti.“

„Na to pa zares nisem pomislil, da bi utegnila biti lačna.“ Kovač je bil odkritosrčen in se je zdaj čudil in strmel, kako je bilo mogoče pozabiti na to. In hudo, hudo se mu je zasmilila punčka, ki se je zaradi njega postila vse božje dopoldne. „To je bilo grdo od mene,“ je tiho dejal in s strahom pomislil, kaj bo zdaj?

„Ali ni bila uročena?“ je zastrmel. „Saj ste dejali, da je uročena.“

Mati zdaj ni hotela ničesar več slišati o tem in je prav grdo izpod obrvi pogledala sina.

„Ti si uročen, ne pa Minica.“ Seveda, ako ne dobi jesti, mora jokati. Božica ne zna povedati, ti si pa kot štor v lesu, ki ničesar ne misli, ampak samo čaka, da suneš vanj. Oh, človek ti ne more reči dobre besede.“

„Jaz sem pa pretepel tisto mater, ki jo je urekla.“

„Katero mater, koga je urekla?“

„Polinovo mater sem pretepel, ki je prišla k nam, ko je vrela voda in oglje.“ Kovač si je bil svest svoje nedolžnosti in svoje

krivice. K tepežu ga je zapeljala mati, a do slabega sveta je pripomogel sam, ker je stradal punčko.

„I, koga je pa urekla?“

„Saj ste vi dejali, da je Minica uročena in naj pretepem babo.“

„O, ti koloburnež strupenski! Na, zdaj pa vidim, da ti ni pomagati! Torej Polinovo mater greš pretepat! Kaj ti je vendar padlo v glavo! Namesto, da bi nakresal samega sebe, ki si edini vsega kriv, se nad njo izpozabiš! In zdaj ti bo seveda dala svojo hčer, saj gotovo komaj čaka, da prideš in jo ubiješ! Ti si pokora zame in za otroka! Še od lakote bo vaju konec, ko mene več ne bo. O, saj tebi bi se prav godilo, le Minica se mi smili! Za Polinovo se pa le obriši pod nosom, ali kjer se hočeš.“

Strašno huda je bila kovačica, in ne da bi pogledala svojega korenjaka, ki je bil zdaj ves pobit in obupan, je odšla iz izbe.

„Kaj bo, kaj bo,“ je tarnal kovač. „Ojoj, prejoj, kaj sem storil! Na kakšno božjo pot bi se zaobljubil, ako bi vedel, da bo pomagalo! Ojoj, prejoj!“

Žalosten je bil kovač, in polno bolečine je bilo njegovo srce. Glavo je stisnil v pesti in strmel v tla, ves razrovan od ljutega jada.

„In Polinkina Minica je šla rakom žvižgat. Nič več se mi ne bo smejala, nikoli, nikoli več, in midva s punčko pojdeva živa v zemljo, ojoj! Kdo bi si mislil, da bom jaz tako nesrečen, da me bo tako hudo udarila šiba božja. Kar po svetu jo odrinem in se skrijem kam, da bom delal pokoro. O, jaz grešnik, o uboga punčka! V Rim bi šel po odvezo k papežu, mogoče mi spregledajo.“

Takrat pa je zaslišal prevesel smeh, ki je žvrgolel in ščebetel v zibki. Pogledal je svojo hčerko in v trenutku je bila pozabljena vsa žalost in jeza in nesreča. Njena ličeca so sijala, bleščala in cvetela, vsa jasna in svetla, kakor bi angelci sadili po njih božje rožice, njene oči so žarele in se utrinjale, kakor bi angelci lučice prižigali.

Kovač se je sklonil nizko k zibki, in dete, sladko in mило dete, ga je pobožalo po obrazu.

„Minica, ali si huda name?“

In Minica se je zasmejala in pobožala v drugič svojega očeta, hudega in silnega kovača.

✱

(Konec prihodnjič.)



Ivan Cankar:

Monna Lisa.

(Konec.)

Isti dan sem sklenil v svoji grenkobi, da upihnem v srcu vsako misel nanjo in nanj. Zakaj komaj se je prikazala pred mojimi očmi jasna in svetla njena podoba, sem ugledal velikega, gnusnega pajka ali na čelu, ali na licu, na ustnicah, na rokah; posebno ostudno in smešno je bilo, kadar je lezel po nosu. Čutil sem v grozi in sramu, da me je bil vsega osvojil, z dušo in telesom.

Zvečer je potrkal na moje zaklenjene duri. Najprej me je spreletela misel, da bi se zatajil, nato pa me je obšlo silno poželenje, da bi jo videl še enkrat, samo še enkrat, poslednjikrat. Odklenil sem duri.

Stopil je predme ves prijazen in sladak in me je pogledal kakor otrok mater, kadar jo vprašuje molče in proseč: „Ali si še huda?“ Samo priprl je bil duri za seboj in je držal za kljuko.

„Z malo prošnjo . . . z eno samo malo prošnjo prihajam k tebi; če ti ni prav, kar reci . . . misli si, da sem smet!“

Odmahnil sem zlovoljen.

„Namreč . . . zgodaj je še in toplo je zunaj . . . ali bi se ne branil čaše vina in skromnega prigrizka? Sorodnike imam na Štajerskem . . . vino pa staro in žlahtno . . .“

Molče sem si ogrnil suknjo.

„Pojdiva!“

Na ulici sem se namenil, da se ne pobrigam več za njegovo besedovanje, da ga preslišim . . . kakor navsezadnje človek ne sliši več enakomernega topota železniških voz, kričanja otrok, vzdihovanja žene, ponočnega lajanja psov. Lezlo mi je v srce kakor topa udanost.

„Saj je poslednji dan, poslednji večer! Kaj bi si še bolj grenil to poslednje grenko veselje! S čisto mislijo pridem k nji kakor kristjan v cerkev!“

In res ga vso pot nisem slišal niti videl. Grenko mi je bilo pri srcu, ali skoraj prijetna mi je bila ta grenkoba; podobna je bila tisti jutranji lenobi, ko človek nič ne misli, leži kakor mrtev in bi najrajši tako ležal do sodnjega dne.

„Kam? Saj je tukaj veža, tukaj je naše takorekoč . . . ognjišče!“

Šel bi bil mimo, kar zmerom dalje . . . do morja.

Stopila sva v izbo. Tam je bila že pripravljena mrzla večerja; troje krožnikov, troje črnih steklenic in troje kozarcev. Bennati je hitel v salon in je urno zaprl duri za seboj. Vrnil se je kmalu z neskončno žalostnim obrazom.

„Tako je torej . . . take so ženske! Hotel sem, da bi se prijetno razgovarjali o prijetnih stvareh, čisto sami, domači . . . zdaj pa sedi tam z obvezanim čelom, bleda kakor svetnica . . . kakor Monna Lisa . . . In pravi, da se ji bliža smrt . . . kadar ženska narahlo zakašlja ob odprtem oknu, že pravi, da se ji bliža smrt. . . Ne kaže drugače, kakor da sama večerjava — kdo bi gledal pusto žensko? Nerodno mi je, verjemi . . . neprilika je . . . kakor da bi držal v roki, že pred ustnicami, poln kozarec žlahtnega vina — pa skoči muha vanj . . .“

Verjel mu nisem niti besede. Vse to je bil nalašč tako ukrenil . . . čemu?

Večerjo sem komaj pokusil, pil pa sem s toliko slastjo kakor drugače nikoli. Tudi Bennati je pil. Mene je napravilo vino otožnega, njega veselega in zgovornega. Udal sem se in sem ga poslušal; z globokim gnusom, toda poslušal sem ga.

„Ali se še spominjaš na tisti prvi večer . . . v krčmi tam?“

„Spominjam se!“

„S takim glasom si odgovoril, kakor da bi iz groba vzdihnil. . . Tudi jaz se spominjam. Ali nismo takrat govorili o ljubosumnosti? Oči so te izdajale . . . za ljubosumnega tepca si me bil krstil v svojih mislih! Nič hudega . . . tudi drugi so že tako mislili, celo povedali so! . . . Kaj bi človek storil zoper take misli in besede? Ali bi se prekal z njimi? Kdor pravi, da ni bolan in da nikoli ni bil, je čisto gotovo bolan; jetični ljudje si bijejo na votla prsa . . . Zakaj bi ne razglasil, kar s prižnice oznanil, če bi bil ljubosumen. Saj ni greh! In pokaži mi človeka, ki še nikoli ni bil ljubosumen . . . moža ali žensko mi pokaži! Poznam ljudi, ki so bili ljubosumni celo na take reči . . . kakor, recimo, na nov slamnik, na koketne šolne, ali celo na pahljačo . . . Jaz imam ženo, ki je kakor podoba na steni. Ali tudi v podobe so bili že ljudje zaljubljeni . . . z vso močjo, da nore ljubosumnosti. Če bi torej jaz prisluškal pred zaklenjenimi durmi, če bi ob nenavadni uri prišel iz pisarne, stopil po prstih v salon, iz salona v spalnico, ali če bi naskrivaj gledal skozi okno, kdo se izprehaja ob večernih urah po tej nepriljudni cesti — kdo bi mi zameril? Vsega tega nisem storil . . . le časih

sem takole malo pogledal na oči, na obraz ... premeril ter postavil na svoje mesto besedo, ki je mimogrede in ponevedoma kanila iz ust ... saj to ni prepovedano, kaj?"

„Ni prepovedano!“ sem rekel mirno in še nasmehnil sem se.

Ves vesel me je pogledal, kakor da mi je od srca hvaležen za priznanje.

„Saj sem si mislil, da boš tako odgovoril! Učen si in poznaš človeško dušo!“

Nič me ni brigalo, če so njegove besede zasmeh, ali če so nezmisel. Tista grenkoba, topa žalost, je ležala kakor kamen na mojem srcu. Časih sem mimo njegovih besed prisluškaval proti salonu; posreči se človeku, da sliši v železniškem vozu najtišji šepet. Zazdelo se mi je nekaterikrat, da čujem rahel korak, šumenje krila, poluglasno besedo; ali bile so morda le moje misli.

„Zares ... čemu bi bilo prepovedano prisluškavati mislim, ki gledajo iz oči tako nedolžno, kakor izza grma otrok, ki je bil sadje klatil? Če drugega nič — zabavno je! Na primer: tam je človek, ki ga spoštuješ iz globočine srca; misliš, da je njegova duša bela in visoka, vsa alojzijska; ugleden je, pokonci hodi, proti nebu gleda, ves narod se mu takorekoč odkriva; pa ti pomežikne ponevedoma, poškili za hip na to ali na ono stran, kamor bi ne bil smel poškilliti — in glej, golota nagnusna sedi pred teboj in smrdi! Zabavno je, človek se veliko nauči, pogleda takorekoč v življenje ... v tisto, ki je pod odejo ...“

Naslonil sem se s komolci na mizo; glava mi je bila zelo težka.

„Kaj si hotel povedati? Ali se nikoli ne boš navadil govoriti naravnost? Kakor slavonski konj si, ki nepodkovan ne mara na trdo cesto in vlačí koleselj po travi! Če misliš kaj povedati ... vraga, saj tudi tebe razodevajo oči, te krmežljave! Slišim pesem, čeprav je ne poješ ... slišim jo razločno iz polomljene harmonike tvojih besed!“

V otroškem začudenju je buljil name.

„Ali kako ... kaj? Dobrotnik ...“

„Prizanesi mi! Saj rad priznavam, da sem bil neroden butec, ali zato še ni treba, da bi me zasmehoval, posebno pa ne, da bi to zasmehovanje gonil brez nehanja, kakor slepec lajno ... Saj tudi ti, mislim, da nisi velik modrijan ... vse se mi zdi, da si lovil muho, ki je sedela na stropu, druga ti je čepela na nosu, pa je nisi videl ...“

Skočil je izza mize.

„Razloži . . . razloži! Nisem natanko razumel . . .“

Zasmejal sem se mu v obraz.

„Zakaj bi tudi jaz ne govoril v veter? Lovi jih po zraku, moje besede, in če katero ujameš, si jo oglej na dlani!“

Vstal sem, da bi se poslovil; on si je brž ogrnil suknjo.

„Spremit te . . . samo do ogla . . . spodobi se . . .“

Zdelo se mi je, da njegovo hlastanje in zmedeno govorjenje ni več zlagano in da ga je bil obšel nenadoma resničen, globok nemir. Pod stopnicami se me je oklenil pod pazduho, tako da sva stopala tesno drug ob drugem. Noč je bila topla in jasna, same zvezde.

„Nekaj si rekel, samo par besed . . . ali kolikor besed, toliko žebljiv se mi je zabilo v glavo . . . Nekaj si mi hotel pokazati, komaj toliko si odprl duri, da se je zasvetila špranja, pa si jih zaloputnil. Meni pa si kanil v srce nemir . . . in iz take kaplje je kmalu morje . . . Prosim te, razodeni mi . . . zdaj v tihi noči . . . saj niti zvezde ne slišijo!“

Spet se mi je vzdigal v duši tisti srd, z gnusom prepojen, ki sem ga ves večer tiščal ob tla . . . Glej človeka . . . ne človeka, smet! Kakor oduren, strupen pajk mi je bil oskrnil čisto ljubezen, je pljunil na moje koprnenje . . . in zraven še nase in nanjo . . . In zdaj, ko je slišal nedolžno, brezmiselno besedo, zdaj trepeče, se zvija pred menoj, prosi milosti!“

Ozrl sem se nanj in res je bil ves kakor oduren, strupen pajk, da bi mu najrajši stopil s podplatom na spačeni obraz.

„Ne vem, kaj bi ti razlagal! Kje so besede, ki puhnejo ob vinu iz ust? . . . Zaspan sem, lahko noč!“

Stopil sem hitreje, on pa je tekel z drobnimi koraki ob moji strani.

„Ne, ne . . . ne izpustim te! Nekaj je v tebi . . . nekaj mojega! Prišel si, pogledal si in si vzel! Daj, vrni!“

Nič ne vem, kako se je zgodilo — nenadoma sem ga držal s pestjo pod ovratnikom; in takrat je švignila mimo moje duše misel kakor blisk. Izpustil sem ga počasi in sem bil ves truden od same tiste misli.

Pogledal me je molče, sila bled in star je bil v obraz; okrenil se je ter je šel majhen in sključen po svoji poti. Ko je izginil v noč, sem se vzdramil iz omotice.

„Zakaj nisem storil takoj, zdaj, ko je bila prilika?“ me je spreletelo. Tista misel je bila švignila mimo kakor blisk, ali ostal

je v mojem srcu njen temni sijaj. In vedel sem, da sem jo bil slutil že od vsega začetka, da me je vabila od daleč — kakor zvezda, ki jo vidi človek ob belem dnevu z nemirno svojo dušo.

Ni se mi hotelo domov, stopil sem v kavarno. Težak vzduh je bil tam, vsi ljudje so imeli čudno rumenkasto polt na licih . . . kakor da so umirali na očitnem kraju opolnoči, ob čaju in žganju, v smehu in kriku. Šel sem mimo ogledala in sem videl, da je moj obraz prav tako rumenkast in upal, da so moje oči prav tako rdeče in udrte.

Izbral sem si mračen kot daleč od gostov in sem si naročil konjaka.

Prej na cesti se mi je zdela misel vsa temna in grozna; ko sem jo ogledaval ob rumeni, dimasti luči, se mi je zdela skoraj prešerna, veselega smeha vredna.

„Zame je že tako ali tako vse izgubljeno! To življenje ne pojde nikamor več . . . preobložena je samokolnica, obtičala bi na mestu, kjer je . . . položil sem bil nanjo Monno Liso in še njenega pajka povrhu . . . Nikamor ne pojde dalje, niti kolesa bi ne zaškripala . . . In tudi če bi bilo vse drugače . . . in bi vsega tega ne bilo — koliko je bilo vredno to moje življenje, meni in drugim? Bilo je kakor kamen ob cesti . . . če je ali če ga ni! Ali ni cena še previsoka, da ga dam za en sam imeniten dovtip, za en sam prešeren smeh?“

Ob tej veseli misli sem se nasmehnil; natakaj je šel mimo in me je začuden pogledal; nasmeh rumenega obraza najbrž ni bil posebno lep.

„Sto takih žalostnih življenj samo za tisti trenotek, ko bo bled, trepetajoč, molče proseč vzdignil roke ter jih iztegnil proti meni, ko bodo široko odprte oči belo strmele . . . in ko bo ona . . . Zares . . .“

Nanjo sem bil čisto pozabil; in vendar se je bila porodila misel, iz samega poželenja, da jo vidim, da jo poljubim na tiste vabeče, zasmehujoče, vsega spoznanja polne ustnice . . . da jo poljubim takrat, ko bodo te ustnice od groze trepetale in se bodo bele roke plaho razklenile . . .

Vstal sem, ko je bila polnoč in sem se napotil tja ves miren, kakor za malovažnim, pustim opravkom. Ob hišnih vratih ni bilo zvonca; potrkal sem s pestjo in sem čakal dolgo. Odprla mi je hišnica, ki je gredoč spala; niti pogledala me ni. Šel sem hitro po temnih stopnicah, kakor da bi jih poznal od vekomaj. Pred durmi

sem pozvonil in sem poslušal; zgenilo se ni nič; pozvonil sem drugič, nekje je zašumelo; pozvonil sem tretjič, dolgo in močno; počasni, oprezni koraki so se bližali durim.

„Kdo je?“

„Odprite!“

Polagoma, obotavlja se je vrtil ključ v ključavnici.

„Spoznal me je po glasu,“ sem pomislil, „pa ne ve, ali bi, ali ne . . . morda slutiti . . .“

Ko se mi je zdelo, da se je ključ že popolnoma zavrtil, sem krepko prijel za kljuko in sem se uprl ob duri. Vdale se niso takoj, tudi on se je upiral.

„Kaj bi?“

Glas se mu je tresel in je bil hripav.

„Nič . . . nič posebnega!“

Odrinil sem ga počasi in obzirno; stal je pred menoj v svoji pisani dopetači, svečo je držal v levici, ki se mu je zelo tresla; tako star, siv in nadležen se mi je zdel, kakor da se je bil od večera do polnoči postaral za dvajset let; posebno smešna je bila pisana ponočna čepica z dolgim čopom, ki mu je bila zdrknila globoko na tilnik; izpod nje so štrleli kocinasti, potni lasje.

„Ob tej uri . . . ali si pijan?“

Bog sam vedi, kaj se je zgodilo v meni — v tistem trenutku bi nikakor ne bil mogel storiti, kar sem se bil še pol ure prej namenil. Stopil sem z dolgim korakom preko izbe.

„Kaj . . . kam?“ je hitel za menoj.

Molče sem odpahnil duri v salon.

„Kaj . . . kam?“ je klical z jokavim glasom ter se je opletal krog mene v svoji nerodni dopetači, svečo v roki, čepico na tilniku. Stopil sem naravnost proti durim, ki so držale v spalnico, on pa me je prijel za roko tako močno, da bi si ne bil mislil.

„Ne tja, ne tja! . . . Bolna je svetnica . . . še jaz ne . . . še jaz ne . . . dobrotnik . . . brat!“

Nisem ga poslušal; ker se duri niso vdale, sem jih odpahnil s komolcem in kolenom.

Stal sem na pragu tako trd, mrzel in mrtev, kakor da je bila v tistem hipu izpuhtela kri iz vseh mojih žil.

Na postelji, pod sinjim baldahinom je sedela Monna Lisa. Ogrnila si je bila v naglici temnomodro spalno haljo; izpod nje so gledale še belejšje njene roke. V smehlaju njenem je bil komaj še sled tistega zadnjega spoznanja — sama nedolžnost je bila, čista,

kakor ponočno spomladansko nebo, ki vidi greh in ga oznanja za čednost. Nič se niso zgenile te ustnice, tudi trepalnice so bile mirne; izpod njih je izpraševal globok pogled: „Kje ste videli take oči, kakor so te moje?“

Ob oknu je slonel tisti dolgi, kodrolasi, modrooki fant in njegove lene oči so vprašale samo enkrat dolgočasno in zaspano: „Kaj bi radi, gospodje, ob tej pozni uri?“

Molčali smo vsi, da bi lahko slišali svet in zvezde. Bennati se je vzdramil; odprl je usta, da so so prikazali črni, škrbinasti zobje; besede pa ni bilo, ne krika. Zalučil je svečo ob tla, da je ugasnila ter se zdrobila; nato je planil name, oklenil se z vsemi koščenimi prsti mojega vratu ter me suval v kolena z obema bosa nogama.

„Nehaj!“ sem zahropel.

Izpustil je z desnico ter me je bil s pestjo po čelu in po licih. Bolelo me ni, le njegovega obraza me je bilo strah; od postelje je sijala rdeča nočna luč naravnost nanj. Oči so bile vse bele, nemirne punčice so bile izginile bog vedi kam; lica so bila čisto usehla, ohlapna, da so štrlele visoko tenke kosti; usta so bila še zmerom odprta. Vse pa je bilo ena sama groza, groza . . .

Sunil sem ga v stran, da se je zakotalila čepica do postelje, tik pod Monno Liso; nato sem pobegnil . . .

Ko sem stal na ulici, se mi je zdelo, da je težka železna suknja padla od mene, kakor da je bila od papirja. Nekoliko truden sem res bil, da sem se naslonil ob zid . . . toda smejal sem se, smejal, dragi moj! . . . Neki človek je prišel mimo, pogledal me je, stresel je trikrat z glavo ter je šel po svoji poti. —



K. Dolenc:

Sužnjem.

V globini srca mi često vzplamti
 srdú plamen, bolešno žgoč,
 ko mi oko naš narod motri,
 pogreznjen v sužnosti noč —
 srce se srđi, in duša dvomi:
 Ne bo li bolje nekoč?

Pravice stoletne teptajo nam,
brez stida se nam smejo:
„Če ti zaušnico težko zadam,
saj mi še poljubiš roko!“
In prav govore, prav delajo nam,
saj hočemo sami tako.

Saj klanjamo tujcem se povsod,
in hvalimo jih na glas,
in ljubši nam je usiljen trot
od najboljših, izišlih iz nas.
Kdaj vniči s tem se slabotni naš rod?
Ni daleč več žalostni čas.

In mi molčimo in ni nam mar,
da tujcu raste oblast;
nevreden je poštenjaka dar,
ki zanj mu prodajamo čast:
prodaja se mož za službo, denar,
dekle se prodaja za slast.

Gospod nam je tujec in bič vihti
nad možem, dekletom, ženo;
pač stisne ta in oni pesti,
res včasih zablisne oko —
a spet se tujcu voljno prepusti,
kot sladko bi bilo igó.

O rod moj, li v veke boš roboval
in nosil tujcev premoč?
Na veke sanjaril, na veke boš spal,
nikoli ne mine ti noč?
Nikoli, nikoli ne bodeš vstal?
Glej, dan je visok že in vroč!

Otresi se sanj, odpri oči,
prihrumi kot vihra na plan,
z močjo nevkrečeno okove stri —
čuj, kliče te gora, ravan,
da speča se tvoja moč zbudi,
prostosti pribori mu dan!



Dr. Tad. Stan. Grabowski:

Poljski jubileji 1912. leta.

Letošnje leto je za Poljake leto najdražjih narodnih spominov. Vzbuja spomine na celo vrsto mož, ki so svoji domovini v ponos in slavo izvršili dela, poplačana s sadovi, ki so cela stoletja zadoščali in bodo še dalje zadoščali narodu v zdravo, krepilno in sladko hrano. Zato tudi ni nič čudnega, da se je Poljska v tem prazničnem letu bolj nego kdaj poprej zagledala v preteklost, da se opaja z bleskom slave in zanosom teh najdostojnejših trenutkov in osebnosti, ki so v dneh nesreče in propadanja reševali pred Evropo čast svojega naroda in vlivali v obolele duše vero in upanje.

In če obudimo pred sabo te postave, vstane pred nami galerija ljudi, izmed katerih predstavlja po čudnem naključju vsak drugačno duševno strukturo, drugačno smer delovanja, celo drugačen politično-družaben tabor; vendar pa jih spaja vse velika, srčna skrb za domovino, veliko brezobzirno posvečenje za njo, posvečenje vseh svojih sil, celega življenja, segajoče do tja, kjer žrtvuje človek celo svojo lastno srečo. Druži jih skupna boleost nad padcem domovine, skupno preziranje bede in podlosti veliko njenih sinov, druži jih skupno hrepenenje po izboljšanju, skupno mrzlično delovanje, skupna vera in nadeja, da mora priti boljša bodočnost. In četudi jih ločijo leta, pokolenja in celo stoletja, jih vendar druži mogočna misel, da se mora poljska javnost izpremeniti v svojih temeljih; vodi jih skozi življenje in jih pripravlja na veliki čin ena, sveta vizija — vizija preporoda Poljske.

Vsem stopa na čelu oni najsvetejši in najmodrejši duhovnik izmed vseh, kar jih je kdaj imela Poljska, — pridigar Peter Skarga-Pawęski. Duhovnik-državljan, duhovnik-prorok in spovednik, sodnik in branitelj narodov, ki je že med prvim, moralnim propadom Poljske v XVI. stoletju na javnih zborovanjih, vpričo kralja, senata in vseh stanov prorokoval in grozil: „Služili boste svojim sovražnikom gladni, žejni, užaljeni in v vsem zapuščeni...”

Drugi je vstal pred narodom dvesto let pozneje, duhovnik Hugon Kołłątaj, z razumom in ljubeznijo Skarge, v nič manj strašnem trenutku padca in nesreče, a še stokrat strašnejšem, ob času delitev Poljske. Bil je manj duhovnik kakor prejšnji, manj branitelj katoličanstva in stražnik pravovernosti cerkve, bil pa ni nič

manjši patrijot in državljani; predvsem pa je bil politik in mož javnosti, učitelj in narodov reformator ne samo v besedi, ampak tudi v dejanju. Bil je eden nesmrtnih stvariteljev tako imenovane konstitucije 3. maja, prve konstitucije na evropskem kontinentu, eden stebrov zbora, reorganizujočega duševno celo Poljsko, eden najagilnejših delavcev Edukacijske komisije, ki se je lotila dela narodovega preporoda pri temeljih z osvobodjevanjem in prosveto nižjih slojev.

Njemu pa sledi navdihnjeni poet, eden iz velike trojice poljskega Parnasa. Ko so drugi ubirali zaljubljene pesmice, se je boril v svoji duši sam s seboj, kje naj išče poti, vedoče k rešitvi. To je Zygmunt Krasiński, ki je neomadeževan izšel iz fanatičnih strankarskih bojov in se postavil nad nje, kažoč narodu blesk „predsvita“ v njegovem notranjem preporodu, v lastni dobri volji, v ljubezni do resnice in pravičnosti, v delu, ki naj ustvari „kraljestvo Kristovo“ na zemlji.

Grof Zygmunt Krasiński, potomec prastare aristokratske poljske rodbine, se je rodil v Parizu iz Vincenca, generala poljskih vojsk, in Marije roj. kneginje Radziwiłłove. Izobraževal se je spočetkoma doma, pozneje v Varšavi, kjer je pod vplivom tedanje romantične literature (Walter Scott) že zelo zgodaj poizkušal sile svojega peresa, pišoč zgodovinske povesti, kot Grob rodbine Reichsthalov, Vladislav Herman in njegov dvor, Agaj-Han in drobnejše, ki jih je povečini tiskal že kot šolski učenec. Te povesti so docela romantične, polne pretiravanj in vseh napak in skrajnosti romantične šole. Vendar pa se tudi že v njih kaže poznejša pisateljeva genijalnost.

Važni politični dogodki in težak osebni doživljaj ga je prisilil, da je že v 17. letu svojega življenja (1829) odpotoval v inozemstvo, v Ženevo, kar je seveda silno vplivalo na njegovo že razbujeno pesniško domišljijo in zelo občutljivo srce. V Švici se je srečal z Mickiewiczem ter se nato dalj časa mudil skupaj z njim v Rimu. Najsilnejši vtisk pa je napravila na Krasińskega nesrečna novembrska vstaja 1831, ki je za dolgo naravnost strla njegove fizične sile ter ga priklenila na bolniško postelj. Istočasna notranja moralna borba, odigravajoča se v duši mladeniča, ki ga je tiraniziral nasilen in apodiktičen oče, konservativec in kompromisovec, od katerega so tako zelo delili Zigmunta nazori in hrepenenja gorečega Poljaka-upornika, je slednjič pokazala mlademu poetu življensko pot in smer njegove poezije. Kakšno je bilo takrat duševno stanje Krasińskega, borečega se med dolžnostjo do svoje vesti in domovine in

poslušnostjo napram očetu, na katerega je bil kljub vsemu s celo dušo navezan, izražajo dovolj jasno kratke, a s strastjo in srčno krvjo napisane povestice v verzih in prozi: *Izgnanec*, *Poslednji*, zlasti pa *Skušnja*, v kateri se najizrazitejše zrcali moralni boj, ki ga je bojeval Zigmunt pred obličjem očetovim in — carja Nikolaja, čakajočega nanj z milostmi v Peterburgu. Podobno čustvo veje tudi iz poznejše *Poletne noči*.

K sreči mu je pomagala ponovna bolezen iz težke situacije s tem, da ga je prisilila k novemu potovanju na jug. Tu pa so jasno laško nebo, nemotena pesnikova misel, spomini na bolestne notranje boje in srčna boleštna nad usodo zopet preganjane domovine ustvarili atmosfero, iz katere sta zrastle dva velika umotvora Krasiñskega, spadajoča med najkrasnejša dela svetovnega slovstva.

Prva je *Nebožanska komedija* (1834), velika dramatična pesnitev, slikajoča krvavo socialno borbo, rastočo iz družabnih zavisti, hlepenj in strasti, predvsem pa iz hlepenja po imetju in uživanju. To hlepenje, uničujoče najvišje ideale, zmaguje in tepta vse, celo one, ki so hoteli, po njem zaslepljeni, zgraditi na njem nove svetove, — uniči dva najznačilnejša zastopnika socialnih idej XIX. stoletja — aristokrata grofa Henrika in demokrata, revolucionarja Pankracija. Visoke ideje ginejo, zmaguje nizka strast; ne privede pa nikamor, ker „ni v njej nobenih višjih činiteljev, nobenih sil za ustvarjenje novega boljšega reda, višje in resničnejše civilizacije“. Oba borilca gineta, zakaj prvi brani ostanke minule velikosti brez vere, samo radi časti, radi tradicije, iz egoizma, ki ga spaja z „nekdanjim redom“, — drugi, vodja podivjanih množic, pa gine, dopolnivši dela uničenja, ker ni bilo v njem ljubezni, ker je znal s silami svoje vere samo rušiti, ne pa graditi. Po samomoru prvega in brezplodni žrtvi drugega se prikaže postava Odrašenika s križem v roki, kot simbol vere, upanja in ljubezni, ki edina lahko reši strašno zamotano uganko socialnega boja.

Verski, krščanski element, ki tako silno preveva celo poljsko romantično poezijo, stopa torej tudi tukaj v ospredje in prerašča vse druge motive kot prejasen pramen neba, ljubezni in božje modrosti, najvišjega ideala človeštva in osvobojenega duha.

Najvišji izraz rodoljubnega čustvovanja pa je podal Krasiñski v drugem svojem delu iz te dobe, v *Iridijonu* (1836). Kakor je „*Nebožanska*“ kljub svojemu čisto krščanskemu koloritu vendarle delo splošno človeškega pomena, tako je „*Iridijon*“ kljub klasičnemu rimskemu ozadju in dejanju čisto narodno delo.

V poetu-človeku se je oglasil poet-Poljak, in zroč na nesrečno usodo svojega naroda, je vprašal: ali lahko postane zopet s v o b o d e n narod, ki je padel in izgubil politično eksistenco? In dalje vprašuje, sledeč misli, ki se je bil dotaknil že Mickiewicz v „Konradu Wallenrodu“: ali bi izdajstvo, zahrbtnost, maščevanje nad sovražnikom, četudi plemenito pojmovano, četudi zraslo iz najčistejše ljubezni do domovine in posvečenja, ali bi lahko vrnilo narodu svobodo in ga preporodilo?

Pri odgovoru na to vprašanje izhaja poet zopet z istega krščanskega načela, ki ga je privedlo do sinteze „Nebožanske“, namreč, da se brez čistosti in moralne pravičnosti ne dajo izvršiti nobena velika dela, četudi bi bila izrasla iz največjega posvečenja in navdušenja. Strast mora posvetiti Bog in jo preporoditi — kakor tudi ves narod — v duhu ljubezni in resnice.

In tako se tudi godi v „Iridijonu“, enem najkrasnejših del, kar jih je evropska literatura ustvarila na tleh panorame nesmrtné Rome. Ne zmaga Iridijon, ki hoče maščevati smrt grške svobode, — ne zmaga pa tudi ne Heliogabal, poosebljenje najnižje človeške podlosti, — ampak zmaga po volji božji Masinisa-satan, provzročitelj vsega moralnega zla in zlih dejanj, ki tako pogostokrat ubijajo najlepše ideje. Iridijon mora trpeti „v zemlji mogil in križev“ (v Poljski), utrditi se mora kakor jeklo v ognju trpljenja in sužnosti, dokler ne vstane od mrtvih „iz dela stoletij“, dokler ne pripravi sebe in svojega naroda za veliki hip preporoda duha.

Kaj naj pomenja ves „Iridijon“ in oni Grk-junak, maščujoč osramočeno grško svobodo, in ona ideja pokore in trpljenja, ni težko razumeti. Vse to je simbol Poljske, njenega padca in boja za svobodo, njenega hrepenenja po maščevanju in moralnem preporodu, njene današnje sužnosti in bodočega čudeža, v katerega verujejo in bodo verovala stoletja.

Globoke filozofične misli obeh teh poemov-dram pa so razpredene v predivni formi: zdaj v najsubtilnejši poeziji besede, zdaj v ogromno zasnovanih slikah, ovekovečujočih bleske rimskega Koloseja, katakomb in fora, — zdaj zopet v neizmernih daljinah „zemlje mogil in križev“, v samotnih ukrajinskih „Okopih sv. Trojice“, — slednjič v neskončnostih človeške misli, pod nebesno modrino, sredi zvezd in nepreglednih prostorov vesoljstva.

Tretje veliko delo Krasińskega je poem *Predsvit* (1842—3). Če sta prvi dve pesnitvi izraz filozofičnega smotrenja na strašni trenotek padca Poljske, če sta globoko zamišljeni analizi, kritiki in

obsodbi tega padca, njegovih vzrokov in posledic ter celega boja za svobodo, — je Predsvit najčistejša prorokba bodočnosti, vizija, ki ne zajema samo nauk iz preteklosti, ampak hoče dati utehe in vere v bodočnost, pokrepiti razbite narodove sile in opojiti z nadejo boljše usode. Predsvit, v katerem so se predivno spletla čustva pesnikove lastne ljubezni z ljubeznijo do domovine, je tipična mistična vizija, v kateri je iz sodbe — ne vedno upravičene — nad minulostjo izpoetizirana vera v nenavadno bodočnost, ki ima biti nagrada in zadoščenje za vse krivice in trpljenje Poljske. Ta padec privede Poljsko — kot poprej padec Iridijonov — do duševnega preporoda ter jo obvaruje onega padca in moralnega potopa, ki je preplaval vso Evropo. V neprestanem boju in sužnosti ohrani Poljska svoje ideale čiste, okrepi in oplemeni vse, kar je v dobi nesreče oslabilo in postalo nično, očisti se rje zmot in se s tem samim približa „Kraljestvu božjemu na zemlji“.

Isto, kar je povedal Krasiński v omenjenih treh velikih kompozicijah, razvija nadalje na podlagi kritike sodobnih političnih dogodkov v preprostih, lahko razumljivih in prisrčnih izlivih, v pesmih, ki jih je naslovil „Psalmi bodočnosti“. Pet jih je; trije so nastali poprej, še pred l. 1845. in so bili to leto objavljeni (Psalm vere, upanja in ljubezni); zadivili so javnost s svojo proroško silo, ko je poet še pred strašno katastrofo l. 1846. (— naščuvani kmetje so pobijali v Galiciji poljsko šlahto —) prorokoval krvavo bratomorno borbo ter obupno klical „hajdamaške odvrzite nože!“

Ni tukaj prostor za razmotrivanje, ali in koliko je imel Krasiński prav s temi besedami. Njegove besede so kot „grozeče krakanje“ naletele na ostro kritiko že med sodobniki (med prvimi se je oglasil Jul. Słowacki: „Avtorju treh psalmov“) in so še danes tarča za mnoge puščice, — gotovo pa je, da so privrele iz najboljše volje in ljubezni do naroda ter iz hrepenenja, rešiti ogrožene; pokazale pa so pesnikovo izredno razumevanje politično-družabnih situacij in njegov dar predslutenj bodočih dogodkov.

Trem omenjenim psalmom je dodal poet v l. 1848. še dva psalma (Psalm žalovanja in dobre volje), v katerih pa kljub zelo lepim mestom moralizujoče-pridigarski element že preglaša artističnega; prevladuje prozaična, težka oblika programskih gesel in opominov najplemenitejšega državljana in človeka, ki smatra svojo besedo za orodje pomoči in zboljšanja napram javnosti. Bistvena ideja Psalmov pa je pri vsem tem vredna najvišjega priznanja: hrepenenje po slogi v narodu, pozivanje k dobri volji v poljski

javnosti sami. — Ta svoj cred, izražen v psalmih morda nekoliko preveč enostransko in fanatično, je izrazil poet še enkrat v enem svojih najlepših, a poslednjih del, ki je nekakšen testament Krasińskiego, v *Resurrecturis*. Prekaša prejšnja dela, ker je artistično boljše in idejno globlje in širše; iz njega veje nekakšna skrivnostna moč in resnoba, ki mora zbuditi spoštovanje celo v nasprotnikih njegovih nazorov; — bilo je pisano res sub specie aeternitatis.

Vse drugo, kar je ostalo v njegovi zapuščini, ponavlja v drugi obliki podobne ali pa iste ideje, kot na pr. *Poletna noč*, *Tri misli Ligenze* (*Sin Senc — Sen Cezarejin — Legenda*), *Poslednji*, *Glosa sv. Terezije* in dr., ali pa so nedokončani načrti, fragmenti, mestoma nenavadne vrednosti, kot na pr. *Nedokončan poem*, ki bi naj bil nekak prvi del „*Nebožanske komedije*“, *Adam Blaznik*, *Poet*, *Leto 1846.* in dr. Poleg tega pa je ostavil Krasiński debelo knjigo del, člankov in razprav v francoskem jeziku ter neizmerno bogato francosko-poljsko korespondenco z mnogimi prijatelji in prijateljicami, zlasti s *Konst. Gaszyńskim* pod čigar imenom je izdajal veliko lastnih del, s pesnikom, *K. Koźmianom*, z *Delfino Potocko*, gospo *Bobrowo*, umetnikom *Ary Schefferjem* in Angležem *Reeve'm*; ta korespondenca ostane še dolgo neizčrpen vir za raziskavanja o njegovi poeziji.

Posebno pozornost zaslužijo tudi njegove „*Lirike*“. Cela knjiga jih je; pisane se bile v preteku celega življenja, poet jih pa ni izdal; našli so jih šele po njegovi smrti med njegovimi papirji. Te lirike so nekakšen dnevnik, v katerem je izrazil poet vse važnejše dogodke svojega življenja v kratkih, jedrnatih, pod hipnim vtiskom napisanih verzih. Radi tega prepričujejo tako zelo s svojo neposrednostjo, s svojo odkritostjo in strastnim čustvovanjem, ki ga v poetovi spovedi pred samim seboj niso ovirali nobeni oziri na svoje ali kritike ali pa kakršnikoli literarni nameni. Prikupijo se vsakomur s svojim čarom, v katerem se zrcalijo hkratu vse poteze značaja in poetiške konstrukcije Krasińskiego tem bolj, ker krijejo v sebi najpogostejše sledove najintimnejših poetovih razmer, njegovih sanj in hrepenenj, čustev in načrtov, razočaranj in kesanj. Razmerje z ljubljenimi ženami, predvsem z najdražjo, *Delfino Potocko*, je izraženo najjasneje v teh lirikah; vendar pa najdemo v teh delih tudi nič manj silne akcente, tičoč se pesnikovega razmerja z rojaki, z Rusijo in carstvom, z Napoleonom, s sodobno poljsko poezijo, z

lastno vlogo kot poet, pa tudi z življenjem, človeštvom in Bogom. Med njimi so pravi biseri navdihnjenja in čustvovanja, ki jih smemo smelo šteti med najlepše, kar jih je dozdej ustvarila poljska lirika.

Krasiński je umrl po težki bolezni 23. februarja 1859 v Parizu. Njegovo truplo so pozneje prenesli na rodno posestvo Krasińskih v Poljskem kraljestvu, v Opinogoro, kjer še zdaj počiva.

Pomen Krasińskega za poljsko slovstvo se da razumeti samo, če razumemo vlogo, ki jo igrata v njem dva druga romantična pevca: Mickiewicz in Słowacki. Njih delovanje se nekako vzajemno izpopolnjuje. Česar ni dala jasna, preprosta, odkrita poljska poezija Mickiewiczova, česar ni mogla izraziti bleščeča, gibčna, mavrična oblika Słowackega, — to je dala globina navdihnjenja Krasińskega. Ime „globokega“ poeta, poeta-filozofa označuje dovolj njegov značaj in pomen njegove poezije. Sicer je njegova „filozofija“ včasih precej vratolomna, vendar pa je v splošnem oziru veliko pripomogla k poglobitvi in oduševljenju poljskega literarnega delovanja. Krasiński je znal dvigniti poezijo na najvišje vrhove idealizma, ne da bi bil izgubil pri tem niti za hip trezen, bister zmisel za kritiko in orijentacijo v življenju. In to ga včasih stavi nad večnega sanjača Słowackega, s katerim se pa z ozirom na formo nikakor ne more kosati. Mickiewicz pa nam je bližji in dražji radi svoje naravnosti in preprostosti, radi svojega popolnoma demokratičnega duha, česar bi pri Krasińskem zaman iskali.

Krasiński stoji pri vsej svoji dobri volji in ljubezni do naroda z ozirom na politično-socijalne nazore vendarle nekoliko ob strani, samotno. Kakor njegova skrajna doslednost v krščanskem svetovnem nazoru, tako ga delajo tudi njegovi socijalni nazori tipičnega aristokrata, spričo katerega je večji javnosti ostal in je tudi moral ostati znatno hladnejši, kakor ostala dva poeta.

Kot potomec onih slojev, ki so največ pripomogli k uničenju Poljske, pa zasluži tem večje priznanje in spoštovanje, čim bolj se odbija od okolice, sredi katere je zrasel. Prekašal je svojo kasto tako zelo, da mu zagotovi že to večno hvaležnost in spomin sredi poljske javnosti: znal je posvetiti svoje življenje najvišjim problemom duha in najbolestnejšim ranam svojega naroda, — znal se je povzpeli nad tesni krog kastnih predsodkov, tradicij in nasprotij in je imel pogum povedati svojim najbližjim v obraz besede resnice, uničujoče s svojim ponosnim, plemenitim in pravičnim zaničevanjem, — in ni odnehal od pozivanja k delu za bodočnost; nasprotno od svoje

kaste, ki se je tako često onečiščala pred obličjem umirajoče domovine, ni zapadel brezsilnemu obupu in ne cinizmu, ampak je do zadnjega diha branil poljsko reč, prorokoval narodu dan preporoda, vlival vanj vero in uteho v najtežjih trenutkih, ob času bratomornega boja.

To, da je bil goreč, navdušen kristjan in je ljubil Boga kot simbol najvišje Lepote in Resnice, kot ideal Dobrote in socialne Misli — to mu mora šteti le v hvalo tudi največji nasprotnik krščanstva ali katoliške cerkve. Ni tega delal radi oblike, ne, da bi se prikupil cerkvi in njenim zastopnikom, ampak iz globoke, svete notranje potrebe, radi iste visoko mistične ideje, ki mu je ukazovala verjeti v preporod Poljske, v prihod „kraljestva božjega“ na zemljo. Krasiński-aristokrat in Krasiński-katoličan je imel srce in vest, — imel je torej to, česar tako pogosto nimajo najtipičnejši zastopniki aristokracije in katoličanstva, — in ravno zato ga tako zelo cenimo, ko praznujemo stoletnico njegovega rojstva.¹

* * *

In dalje uzremo zopet drugo postavbo. To je zadnji poljski polihistor na pragu novodobnih časov, neumoren delavec na vsakem literarnem in znanstvenem polju, izpod čigar peresa je izšlo več dragocenih del, kot jih prečitajo celo življenje deseterice inteligentnih ljudi. Józef Ignacy Kraszewski, prvi veliki poljski romanopisec XIX. stoletja obhaja letos tudi svoj jubilej. On je pravzaprav ustvaril narodno poljsko povest, on jo je dvignil na višino umetniškega dela in hkratu narodnega, kulturnega in moralnega činitelja v družabni vzgoji. On je napravil iz nje štivo vsakega mislečega Poljaka, izbijajoč mu z rok do takrat vsemogočne nemške „Pfundromane“, — on je sam ustvaril ogromno knjižnico narodne poljske povesti ter imel pri vsem tem še čas za plodovito delo na vsakem znanstvenem in slovstvenem polju.

In še en jubilej je letos, jubilej onega nepozabnega, četudi v svojih posledicah nesrečnega trenutka, — onega leta 1812., o katerem poje Mickiewicz v svoji epopeji kot o letu čudežev, „kot pred sveta koncem“, o letu, ki je pretreslo do najtajnejših globin izmučeno poljsko dušo, budeč jo k novemu življenju in drameč v njej „priča-

¹ Ravno kar je izšla velika kritična izdaja vseh, znanih in doslej neznanih spisov Krasińskega, ki sta jo oskrbela poetova rodbina in krakovska Akademija znanosti pod uredništvom prof. J. Czubka. (Kraków, 1912. Gebethner i Sp. — 9 zvezkov.)

kovanja hrepeneča in radostna“. To je oni nepozabni trenotek, ko je vsemogočni „bog vojne“, Napoleon, zmagoslavno hodil po celi Evropi, ko je prekoračil meje „Varšavske kneževine“ in s krikom „Vive la Pologne!“ povedel navdušene poljske legije na vzhod, v solncu nadeje — v pogubo.

To je ona nesmrtna pomlad v zgodovini Poljske po njeni delitvi, pomlad novega življenja, ki sicer ni obudila od mrtvih naroda v političnem oziru, pač pa mu je vdihnila novih sil, novih upov — proti upanju. To je ona pomlad svobode, o kateri poje Mickiewicz kot o najjasnejši pomladi svojega življenja:

„O vesna, kdor te v našem kraju videl je takrat,
nezabna vesna vojne, vesna žetve, zlatih nad!
O vesna, kdor takrat te videl je cvetečo,
vso v žitu in livadah in ljudeh blestečo,
dejanj bogato, blagoslovljeno z nadejo!
Dozdaj vse moje sanje vedno k tebi spejo!
Neprosto rojen, že v zibelki vkovan v trpljenju,
le eno takšno sem imel pomlad v življenju!“

Če je tako pel največji poljski genij v l. 1834., ali se je danes čuditi Poljakom, da se v času še bolestnejšega spoznanja poljske misli, ko so izginili vsi prazni upi in vera v ljudi, spominjajo te pomladi, da se vznášajo na krilih poezije v njene razsvite in potaplajo svoje bolesti v zlatih pramenih spominov, da ogrevajo srca in obujajo nadeje? — —

Leto 1910. je spomnilo Poljsko in svet na veliki triumf poljskega orožja nad okrutnim križastvom, nad germansko zahrbtnostjo, — leto 1912. spominja na drugačen čas, stokrat važnejši za današnjo kulturo duha in človečanstva, na čas, ki se je sicer končal s porazom orožja, obenem pa na čas, ki je rodil iz tega poraza novo zrno, zrno narodnega preporoda v novodobnem duhu, ne s pomočjo orožja temveč s silo duha, s socialno in gospodarsko pretvoritvijo naroda s tem, da je zavrgel zmote tradicije in ustvaril nov red na podlagi enakosti, bratstva in javne pravičnosti. Takšna je ona zlata misel, ki je polno letošnje leto v Poljski, takšno je ono najplemenitejše geslo, ki se je na Poljskem prvokrat oglasilo pred sto leti in je doslej že mnogo, mnogo izboljšalo in bo živelo in se realiziralo v vedno boljša dela, dokler ne privede do zmage pravičnega in čistega problema odrešenja Poljske.

(Iz rokopisa prevel *Vojeslav Molè.*)

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

19.

Gasnile so pojemajoče luči tudi na vrhovih najvišjih borovcev nad skalami. Večerilo se je.

Pod prisojnimi pečinami, divotno opreženimi z bagrenordečo viniko, so umivale ciganke rajnico Erani s studenčnico, polno razsekljanih blagovonjavih bilin in korenin. Okoli glave so ji bile privezale ruto, da se mrliču ne bi povесila spodnja čeljust. Oči so ji pokrili s kamenoma.

„Joj, kaj bomo brez nje!“ je tarnala Čirikli, ki ni rada molčala dolgo. „Erani je bila tako dobra, tako modra; vedela je več koristnega, nego mi vsi skupaj.“

Tako jo je hvalila jezična jamadarka, ki je bila vedno očitala starki, da ne zna drugega nič, kakor jesti pa piti pa dremati.

Na zapadnem koncu doline, dovolj daleč od šatorov, je bila podolgasta jama. Semkaj so donašali cigani netiva in kuriva. Plast na plast so nad kotanjo križema skladali in zlagali borova debela, polena, smolnato lubje in dišeče brinje. Med kalanice so stlali velo listje, mah, ostružino, dračje in slamo. Po vrhu so položili drobnih kamenov.

Včasi je potegnil hladni jesenski piš preko mračne doline in hladil razgrete obraze. Ob robu temne šume so prhutali tihi netopirji. Nočilo se je. Blizu sklade so zanetili mladeniči ogenj.

Žene so odele pokojnico v njena najlepša odevala. Ko se je zdela grmada Angarju dosti visoka, so oblekli vsi svojo najmanj raztrgano obleko. In prihajali so tiho drug za drugim, poklekali in se dotikali s čelom Eranine levice.

Čirikli je vzela prababici oba kamena in ruto. Štirje moški so dvignili rajnico na lesenih nosilih in jo položili z obrazom proti solnčnemu izhodu tako, da je bolj sedela nego ležala na drobnih kamenih; za zgglavje so ji dali sedlo. Po vrhu so razlili raztopljene smole in masti ter natresli ovsa, orehov in sliv za žgalni dar. Dekleta in žene so osule mrliča z rmanom in zlasticami, z eriko in višnjelkastimi zvončicami; vso grmado so lepo ovile in opregle z belo vezelo in prekrasnimi, škrlatnordečimi lozami divje trte. Žalostno so trepetali listi in cvetlice v mrzli sapi jesenski.

Začuden, z velikim zanimanjem je gledal Omar priprave za upepelitev. Ko so bile dovršene, so sedli vsi v polukrogu okoli grmade, nestrpno radovedna deca spredaj, odrasli za njimi. Pred znožje rajne prababice pa je stopil njen pravnuk jamadar Angar.

Ta trenotek so se nehote ozrle vse oči proti izhodnemu nebu. Izza fantastičnega, srebrno okovanega oblaka je vzplula sijajnozлата luna in polni toki njenega bledega svita so lili na nočni zbor in na grmado. Kakor očarani so gledali cigani svojo mrtvo kraljico. In zdelo se jim je, da ji je smrt ublažila vse stroge, ostre poteze in ji okoli osinjelih usten pričarala truden nasmeh.

Angar je nagubal svoje ozko, nazaj nagnjeno čelo in začel zdaj govoreč, zdaj pojoč:

„Dolga je bila tvoja pot, Erani! Začela se je sredi gozda in sredi gozda je bil njen konec. Trpeti si pričela ob bregu svete reke Ganga pod Himalajo. Ondi si rasla in cvetela. Tvoje oči so videle osem rodov: videla si jih vse od mojih otrok do svoje prababice, naše pramatere. Mnogo žalostnega in neprijetnega so videle tvoje oči; ali videle so tudi več lepega kakor oči katerekoli kraljice! In kakor očisti vodo dolga pot po kremenju, tako je očistilo tvojo dušo dolgo trpljenje v ječi mesa.“

Zamolκλο so odmevali glasovi od črnih skalnatih sten. Veter je zašumel v drevju nad pečinami in sul listje na grmado. Omar je venomer gledal rajnico. V luninih žarkih so se pošastno svetili njeni šopasti beli lasje okoli prstenega obraza. Kakor prikazen iz drugega sveta je ždela na skladi. Glava ji je bila nekoliko nagnjena, kakor vtopljen v globoke skrivnostne misli. Omarju se je jela smiliti in kar ni se mogel otresti mučne misli, da bo trpela v ognju strašne bolečine.

Angar je šel okoli in okoli grmade, se doteknil rajničinega čela in rok in nadaljeval: „Upepelimo, Erani, tvoje telo, da se nam ne bo bati tvoje nemirno blodeče duše! Upepelimo, Erani, tvoje telo, da ne bo plen ostudni zverjadi in gnusni črvadi! Š plameni se dvigni tvoja pomirjena duša v višave, v večno kraljestvo miru in veselja! Kakor ugasne luč brez sledu, tako razgini tvoje bitje v veseljnosti, da se ne vrne več v okove pokore in trpljenja, življenja!“

Poglavar je mignil. Četvorica ciganov je zapalila grmado spodaj na vseh štirih ogalih.

Takoj so zajezljali plamenci po sehljadi in dvigal se je redek bel dim. Rahlo je šumelo in prasketalo. Više in više so lizljali poželjivi žarni jeziki. Veliki plameni so švigali do zglavja in jarko

obsevali Eranin obraz. Hlasten zubelj je dvignil bele lase in jih pogoltnil; roj iskrice je šinil v razpaljeni zrak. Visoko so se vzpenjale rumene in rdeče kače, s škrlatom so zagrnile mrtvaški prestol in ožarjale ljudi, drevje in skale.

Od ognja je puhtela taka vročina, da so se umaknili otroci k staršem. Ob pečinah se je nekaj časa valil dim v velikih, gostih kepah in Omarju se je zdelo, da plove grmada visoko pod oblaki. Strah je bilo dečka; bal se je, da ga sežgo živega, ako ga ujamejo na begu.

Cigani so vstali, se klanjali proti izhodu in zapeli tako počasi, tako otožno, tako nadzemeljsko tiho, kakor bi ječal zbor duhov. Iz skalnatih kotov je odgovarjalo plaho ihtenje. Mraz je pretresal Omarja. Tako strahotnih glasov ni bil slišal še nikdar. Mahoma pa je zajokala melodija na glas, zadivjala, se nenadoma prevrgla z višine v nižino in zamrla kakor divja burja, ki besno pribuči in takoj zopet odbuči v daljavo. Žalostni so bili sinovi in hčere prirode, toda ne zaradi rajnice; pesmi so jih spominjale njih daljne domovine.

Preko doline so fofotale sive sence gozdnih ptičev, preplašenih iz spanja. Konji so nemirno dvigali glave in z razpetimi nozdrvmi vohali po zraku.

Včasi je potegnil veter in razganjal dim po zakajeni dolini; včasi je odgrnil grmado in tedaj so videli cigani očrnelo postavo kakor velik ogel sredi žarine ogromne baklje.

Kurili so več ur. Proti polnoči so dovršili upepelitev. Dogorela grmada se je nagnila na levo, potem na desno in se sesula. Tisočero isker je vzletelo iz dima. Prinesli so vode v kotlih in polili sikajočo žerjavico in vroči pepel. Belkasti prah nad kameni so shranili z loparji v vrč in ga nesli doli k šumeči Bosni.

Ondi ga je Angar visoko vzdignil in zaklical nad vodo: „Valovi, sprejmite prijazno ta čisti prah človeški! Odenite ga, kakor odene mati dete s svojim oblačilom. In ponesite ta prah in pepel od mrtvega brega v živo reko, iz žive reke v večno morje!“

Iztresel je belkasti pepel v vodo in zagnal vrč v globočino; tudi loparje so vrgli v Bosno.

Vrnili so se v dolino, zakurili velik ogenj in se veselo zabavali s plesom, petjem in rakijo.

Gizdava Pirani si je bila spletna dve dolgi kiti in ji zvezala spredaj na prsih z zelenim trakom. Dolge črne lase si je okrasila z velikimi srebrnimi tolarji in s ciklamnom. Ogrnila se je z malone

novim rdečim plaščkom. Tako nalepotičena je izprva oddaleč motrila Omarja, ki je stal pri Angarjevem sinu.

„Omar, pojdi počivat!“ mu je svetoval Sonakaj. „Spati moraš vsaj nekoliko. Jahati bova morala vso noč.“

„Ne bom mogel spati. Tako sem razburjen, ne vem —“

„Le pojdi, zbudim te o pravem času.“

„Ah, Sonakaj, bojim se . . .“

„Nočeš bežati nocoj? Pomisli, tako ugodne prilike ne bo izlepa več. Mesec bo svetil vso noč. Kje bova že jutri osorej! Le pojdi v šator!“

„Ali ako naju zaslede in ujamejo? Kaznovali bi naju strašno!“

„Nič se ne boj! Premislil in pripravil sem vse. Zdaj pa moram proč — gleda naju mati in tamle prihaja Namirjeva hči.“

Približala se je Pirani in udarila Omarja s kito koketno na roko.

„Pojdiva plesat, Omar!“

„Truden sem.“

„Samo malo, prosim te!“

„Kaj bi pa rada, Pirani?“ je vprašala Čirikli, ki je bila počasi prišla k njima.

„Omar noče plesati z mano,“ se je pritožila hči jamadarja Namirja.

„Pa pleši s kom drugim! — Omar, pojdi mi v šator po ruto! Zebe me. No, Pirani, kaj?“

„Ne maram z drugim,“ se je čemerila Pirani, ko je odšel Omar.

„Tako ti ugaja naš Omar, mala moja?“ se je nasmehnila Čirikli in jo porogljivo pogledala skozi napol zaprte oči. Dobro se je zabavala z zaljubljeno viharo deklico.

Pirani ni odgovorila. V zadregi se je igrala s srebrniki v pletenici.

„Izbrati bi si morala vendar malo večjega plesalca, na primer našega Sonakaja,“ je velela Čirikli in gledala, kako sta rajala med drugimi mlad cigan iz Namirjevega tabora in njena hči Kali.

„Ah, nič!“ je jezno odvrnila Pirani in udarila z nogo ob tla.

„Ali ni Sonakaj zal mladenič?“

„Omarja imam rada! Omar mora biti moj! To sem povedala že tudi svojemu očetu. Moja mati se je omožila, ko ji je bilo komaj štirinajst let.“

„Kakšno dekle si! Kaj ti prihaja na um — Omar ti sega komaj do brade!“

„Že dorase! Ne maram starega dedca.“

„Ta je modra! In kaj je rekel tvoj oče?“

„Rekel je: Počakaj! Bomo že videli.“

„Tako pravim tudi jaz, ljuba moja Pirani!“

„Ah, škoda, da nisem jaz fant in Omar dekle — potem bi bilo pa vse prav.“

„Res je,“ se je iznova nasmejala Čirikli, „potlej bi bilo vse prav. Vidiš, Omar se vrača brez rute. Saj sem vedela —“

„Nisem mogel najti,“ je dejal Omar plaho.

„Pojdi, Omar!“ ga je vabila Pirani in ga prijela za roko. „Greš?“

„Ne morem.“

Užaljena se je obrnila Pirani in se ugriznila s svojimi drobnimi zobmi do krvi v spodnjo ustnico.

Ko jim je pošla slivovka, so se odpravljali pijani cigani spat. Nekateri so lezli po vseh štirih v šatore. Med njimi je bil tudi ple-salec nelepe Kali. Blebetal je nerazumne zloge, poizkušal vriskati in se grohotal, ker se mu je zdelo jako smešno, da je vedno na tleh. Srečno se je prekobacal preko marsikatero ovire, vendar ni dosegel cilja svojega trudapolnega popotovanja: zaspal je na trdi zemlji pod milim nebom.

„Omar, pojdi z mano!“ je velela Čirikli in ga odvedla pred jamadarja. Tesno je prihajalo dečku okoli srca.

„Angar, poslušaj! Omar nam hoče uiti.“

„Kaj?“ je zarohnel napol pijani mož in zaškripal z zobmi. Strogo in sovražno je pogledal dečka. Omar je ves zatrepetal ob tem srepem, zlobnem pogledu vrtnih oči in nagnil glavo.

„Nagovarjal je Sonakaja, naj mu pomaga ubežati.“

„Ni res!“ je viknil Sonakaj.

„Molči!“ se je zadrl oče. „Tako, Omar? Le čakaj!“ Segel je po široki nož za pasom. Omar je zavrisnil obupno.

„Odpustite mi, saj ne bom bežal!“ je prosil deček. Usmilite se!“

„Pusti ga, oče!“ je kričal Sonakaj in objel kolena razjarjenega moža. Prestrašena Kali je zajokala naglas.

V smrtnem strahu se je izpulil dečko ciganki iz rok, zdirjal iz šatora k priklenjenemu Efendiju in se zgrudil poleg živali. Razljučeni jamadar je drevil za njim — toda obstal je pred medvedom. Iz bližnjih šatorov so prihajali radovedneži.

„Pusti dečka!“ je prosila tudi Čirikli, ki se je bala nesreče. „Ukazala sem Hanru, naj straži do jutra. Bodi pameten! Jutri dobimo mnogo denarja. Vrnimo se v šator, povem ti nekaj važnega!“

Medved je vstal, preteče renčal in kazal svoje strahovito zobovje; iz odprlega žrela se je kadila gosta para. Drgetaje je gledal Omar ciganov nož, ki se je lesketal v mesečini.

Nekaj trenutkov je postal razkačeni poglavar pred medvedom. Ni se upal poizkusiti z mogočnim varihom Omarjevim. Preklinjaje in godrnjaje je odšel z ženo v šator in se zavalil na kup cunj.

Sonakaj in njegova sestra sta izginila v sosednjem šatoru, ker sta se bala očeta. Čirikli je zagnala Omarju kožuh. Fant je ihtel tiho in božal medveda. Efendi se je pomiril in zopet legel pod gaber.

Razburjeni Omar dolgo ni mogel zaspati. Mesec je obseval tihe šatore; njih okajeno platno je trepetalo v nočni sapi. Kakor nežne luči, brleče v vetru nad globokim morjem, so migljale zvezde v tajinstvenih daljavah na temnovišnjem nebu. Skozi dolino je žuborel studenec, spodaj je močno šumela Bosna. Gori v pragozdu so skovikali majhni balkanski skovirji in lajali lisjaki.

„Čuj, Angar!“ je dejala zgovorna Čirikli.

„A, kaj! Zaspan sem.“

„Omar se ne bi nikdar prav pociganil.“

„Pusti me!“ je mrmral jamadar in obrnil glavo v znak, da se mu ne ljubi več poslušati.

„Zdaj sva sama —“

„Ali hočeš klepetati res vso noč? Vrag vzemi Omarja in še tebe!“

„No, no. Poslušaj me le še malo! Govorila bom o cekinih.“ Lakomen, kakor vsi cigani, je dvignil Angar glavo.

„Jutri, to se pravi, še danes prodamo dečka paši v Maglaju.“

„Dečka! Dečka!“ je godrnjal jamadar. „In ako spozna tvoj paša, da je Omar deklica?“

„Pa naj si jo izgoji za svoj harem!“



Fran Milčinski:

Drobna družčina.

Moja žena je reva, ali jaz ji ne morem pomagati, jaz nimam časa. Podnevi sem priklenjen v pisarni, zvečer me pa natezajo po odborih. Saj bo društvo kmalu več nego ljudi. Kamor stopiš — društvo! Rad bi kihnil: ne! Poprej se moraš vpisati v društvo za kihanje. Če se ne vpišeš, gorje ti! Hitro te naženo z izdajico in še pes te več ne povoha, če ima le količkaj naroden nos.

Jaz nimam časa!

Žena je reva, vem, da je reva. Saj nič ne reče: čast ji in slava! Ali na očeh ji poznam, da se dolgočasi, jaz pa ji ne morem delati družčine, ko nimam nič časa in se mi dostikrat tako mudi, da se umivam, večerjam in se preoblačim vse hkratu in sem zadnjič v hitrici zamenjal za ta opravila pripravljene predmete, kar je bilo v veliko kvar želodcu in obleki.

Jaz nimam časa. Saj se mi smili žena, pa ji ne morem pomagati. Naj se pač sama ozre po kaki družčini, da ji ne bo čas predolg. Kaj pa druge!

Poznal sem staro ženico, ta se je izborno imela s svojo stensko uro. Ura je bila od visoke starosti že malo otročja, drugače pa zlata duša in sta se pomenkovali in smejali in se zabavali gotovo bolje, nego se jaz v odborovih sejah, ko se kregamo in nihče ne ve zakaj, niti tajnik ne, ki piše zapisnik.

„Ali hočeš stensko uro?“ sem vprašal ženo.

Žena, čast ji in slava, je odgovorila:

„Kakor hočeš. Da bo le tebi prav, pa bom zadovoljna.“

Prijazno me je pogledala in milo, z vlažnimi očmi. Dobra je in smili se mi. Ženska potrebuje družčine, posebno pa razgovora, drugače ji jezik usahne, kakor roža brez dežja.

Pa mi je še prišla v misel hišna gospodinja, ta ima za družbo kanarčka. Kadar prihajam plačat stanarino, pa vidim, kako živahno se ž njim pogovarja. Prav zanimivo. Človek bi mislil, da se s kanarčkom lahko govori karkoli, ali reč ni taka. Niti ni, da bi se dalo z vsakim kanarčkom enako se meniti. Kaj še! Naše gospodinje kanarček na pr. je premogar, ker natanko tako drobi, kakor v hišni veži premogar na piščalko. In okoli tega njegovega poklica se suče pomenek gospodinje s kanarčkom.

Kanarček: „Rrrriiii . . .“

Gospodinja: „Ali ga že zopet ponujaš? Kakega pa imaš, kaj? Trboveljskega ali karmelskega? Pa da boš dal pošteno vago, ti rečem, v plombirani vreči, sicer koj pošljem po policaja. In da ne bo tako kamenit kakor zadnjič! Kaj pa dobiš zanj? Trpotec ali perešček solate? Kaj, sladkorja bi rad? Tako? Moj Bog, kar oderi me — kako bomo shajali pri tej draginji. Moj mož pravi, da mu bo zelo hudo, če bo moral strankam zvišati najemnino, pa skoraj ne bo drugače...“

Zadnje besede seveda niso namenjene „premogarju“, nego meni.

„Žena,“ sem torej rekel, „ali hočeš kanarčka?“

Žena, čast ji in slava, je odgovorila: „Kakor hočeš! Da bo le tebi prav, pa bom zadovoljna.“

Nežna je in skromna in prav od srca bi ji rad ustregel, če bi vedel kako, da bi ji ne bilo tako pusto poleg mene, ko sam nimam nič časa.

Zdi se mi, da ji ni nič kaj do ure ali do kanarčka.

Kaj, ko bi ji omislil gramofon! Kadar si poželi človeškega glasu, sproži gramofon in si izbere, kar hoče z bogatega sporeda. Čim bolj premišljujem: gramofon utegne biti še najboljši nadomestek za živo družbo in vrhu tega ne prinese blata v sobo na škornjih in ni ga treba pitati s smodkami in konjakom. Izborno! Gramofon ji kupim, naj ima moja revica kaj veselja na tem svetu.

Poiskal sem jo, da ji razložim ta svoj namen. Ali bo gledala, gotovo bo zadovoljna. —

Sedela je v zadnji sobici za šivalnim strojem: pridna je, nikdar ni brez dela. Povesila je roki s šivanjem v naročje, rdeča je postala in čutil sem, da ji je sunkoma zastala sapa.

Kaj pa to pomeni! Ali se je prestrašila? Ali kaj skriva pred mano? Ta bi bila lepa! In čemu me gleda tako proseče in stiska šivanje v naročju? Kaj je bilo? Srajčko je imela v delu, mičkano srajčiko, komaj večjo kakor je moja ped. Šestindvajset let je stara moja žena, pa se ubožica neumna igra s srajčkami!

Storilo se mi je milo, saj jo imam rad, in šinilo mi je skozi možgane: Kaj ji bo mrtvi gramofon! Rajši ji kupiš prijaznega, živega otročiča — manjka se jih! — pa se bo lahko z njim igrala in pečala, kakor jo bo volja, in bo vsaj vedela, za koga ima srajčke.

Rekel sem ji to in naj zaradi stroškov nič ne skrbi: od srca rad jih žrtvujem; bom pa plačeval na obroke, če ne bo šlo drugače, da ji le ustrežem. In oklenila se me je okrog vratu, me poljubila in pričela ihteti in zdaj sem spoznal, da sem prav zadel, kajti če so ženske prav srečne, se gotovo hrenijo.

Naj se nikar ne joka, sem ji dejal, korajžna naj bo in dobre volje in o priliki naj se malo okoli ozre in si izbere po svojem srcu in okusu, kakor ve in zna; saj ve, da jaz nimam časa. Ti preklicani odbori! Snoči se mi je tako mudilo, da sem v hitrici pozabil kravato; natakarkar me je ves večer zijal, kakor pisano zver.

Izročil sem torej vso zadevo ženi, saj je preudarna. Skrivaj pa sem vendar tudi stopil v prodajalno in nakupil, kar je najbolj treba majhnemu otroku, da se čuti domačega pri hiši: vojaško kapico, puško na zamašek in bridko leseno sabljico. Prodajalka je bila videti izkušena ženska; rekla je, da je vajena takih stvari in mi je obesla še mal top, lesenega konjička za ježo in zraven dva biča, belega in črnega, potem kolo, skije, mal priročen konverzacijski leksikon — priložnostni nakup, je dejala — in pa lonček pristne ogrske pomade za brke.

No, in potem je prišel otročiček v hišo. Čisto majhen je bil, tako majhen, da se skoro ne da povedati. Žena je rekla, da je prav tako: takšen se lažje privadi hiši. To je res! — Jaz potem na dan s svojimi darili — še ženo so veselila, kar smejala se je v svoji postelji in ko se je nasmejala, mi je povedala, da je otročiček — deklica.

Ej, ej! Nerodno je, da se nisva zastran tega z ženo poprej natančno domenila. Toda kaj, ko nimam nič časa! Sicer pa se mi zdi, da mali konverzacijski leksikon, priložnostni nakup, tudi deklica lahko uporablja; druge stvari pa podarim kakemu društvu za srečolov, vem, da se jih ne bo branilo.

Poglavitna stvar je, da ima žena družčino in pomenek — tega pa zdaj ne pogreša, hvala Bogu! Nič ji ni več dolg čas. Neverjetno, koliko si imeta povedati ona in otročaj!

Zadnjič odbor zoper podraženje hermelinjih repkov ni bil sklepčen in sem prej prišel domov. Vrata so bila odprta in slišal sem ju, kako se pogovarjata.

Mamica — tako zdaj pravim ženi, ker vidim, da se ji dobro zdi — mamica je cmokala in ajala in vmes govorila.

„Ti moja tica, ti moja golobica, pridna si, strašansko si pridkana — kako lepo sklepaš ročici! Pravijo, da boš postala nuna, ker tako lepo sklepaš ročici in zavijaš očki. Ali boš nuna, ali boš res nunica? — Ali boš rajši subreta? Kaj? Teta pravi, da boš subreta, ker imaš tako močen glas in se znaš tako smešno pačiti. Kdo pa tako kremži svoj obrazek, ti grda punca ti! In nedostojno se tudi vedeš. Kdo se je že zopet razodel? Sram te bodi! Že vidim, gotovo boš subreta. — Ali pa boš študent, pravi atek. Študent boš, ker

toliko piješ, nikdar ti ni dosti, in nočni mir / kališ tudi, kakor ga študentje, in razpraskana si tudi po vsem obrazku kakor študentje, ker si s svojimi ostrimi nohtki vedno orješ po ličkih; ali ti jih bom postrigla nohteke, ali ti jih naj odgrizem, kakor pravi stric. Le smej se, ti moj čudež sladki in mi povedkaj, kaj boš. Ali boš nunica, kaj, pobožna nunica? Ali boš subretka, navihana subretka, kaj? Ali pa boš študent, ki vso noč pije in kriči? — Ne bom, reci, ne bom, nunica, kaj ne, pa tudi subretka ne bom niti ne študent, kaj ne, da ne: čisto nekaj drugega bom, reci, nekaj čisto drugega bom in boljšega bom. Mamica bom, reci, pridna, skrbna mamica bom, reci, lepšega ni na svetu. Moja, moja, moja! Moja, moja, moja!“

In dete je brbljalo:

„Eze, eze — gogl, gogl, gogl — tata, tata — br br br — gik!“

Nič ne prikrivam, da čisto do dobra nisem razumel tega brbljanja; saj še tiskanih stvari vseh ne razumem, dokler jih ne razloži poklican kritik; kaj bi: vsak človek ne more biti literat, in ko nimam nič časa! Ali ta vtisk sem imel, da „gik!“ pomenja vrhunec zemeljske zadovoljnosti.

Ig. Gruden:

Domotožje.

Skoz gaj zvenel je lahen klic,
kot bi šumele perotnice
v večer hitečih lastavic,
ko tone solnce za gorice.

Od njega ves zvenel je gaj,
od njega je srce zvenelo,
kot da čez zlatih strun smehljaj
bi dvoje belih rok hitelo.

In v noči slišal sem ga jaz
popotnik, ki skoz dalje roma,
in kot je tih njegov bil glas,
spoznal sem ga: bil je od doma.



Jos. Premk:

Krona v višavi.

(Dalje.)

Za Manico, ki je prinesla vina in sadja, je vstopila tudi gospodinja Cila v belem, zlikanem predpasniku.

„Oho,“ se je začudil župnik Andrej — „danes pa ni bil Klander varčen gospodar. I, seveda, kaj takega se ne zgodi vsak dan . . .“

Gospodinja Cila se je zadovoljno nasmejala in sedla na drugi konec mize poleg Manice.

„Torej petindvajset let ga ni bilo,“ je pričel župnik, ko sta Manica in Cila le molčali. „Saj ga ne boste več spoznali!“

„Kako neki,“ je pritrdila Cila in sedla poleg Manice. „Že takrat, ko je bil zadnjikrat doma, je bil ves drugačen kakor nekdanj, kaj šele sedaj, ko je gotovo bogat, da sam ne ve kako in gosposki, da se bo sramoval enemu izmed nas podati roko.“

A župnik Andrej je neverjetno skimal.

„Ne verujem,“ je dejal — „in tudi pismo ni pisano po tem. Sicer pa se mi zdi, da Dominik ni bil toliko častihlepen, temveč poln hrepenenja do različnih ved vsled nagona samega, kar je kazal že v zgodnjih letih. Gotovo da je s tem združena tudi čast in slava, a ljudje, ki hrepene samo za tem, delajo drugače, kakor je delal Dominik, ki je žrtvoval, kakor sklepam po tem zadnjem pismu, skoro vse življenje edino knjigi. Mogoče se motim, a da je hodil težavno pot, je gotovo, in čuditi se ni — če je truden . . .“

„Kdo bi si mislil,“ je skimala gospodinja Cila — „da bo hodil ta človek tako čudna pota.“

Župnik se je nekoliko zamislil in nato je dejal: „In takih Dominikov dandanes ni malo. Različni so, seveda, ki bi vztrajali tako dolgo kakor vaš, jih res ni veliko, ker polovica in tudi več jih omaga kmalu, in to je jasen dokaz, da bi bilo bolje, če bi ostali doma pri plugu. Poznam jih, ki stradajo ob eni sami kravici, sin pa moleduje v mestu za košček kruha in si ubija duševno in telesno zdravje. Ali bi ne bilo bolje, da bi ostal doma in pomagal, da se utrdi in poveča gospodarstvo. In tako prehaja vse v tuje roke, da otroci komaj vedo, kje so bili rojeni. Pa naj bi še bilo, ko bi našli v mestu in šolah zaželjeno srečo in zadovoljnost, pa jih je brezdomovincev na stotine, ki ne vedo, kam bi položili trudno glavo ali pa služijo bore krajcarje, ko so pustili doma krono in

ekine. To je rana našega naroda, ki ne ve, da je ped rodne grude večje vrednosti, nego seženj goljufive tujine. Lastne otroke pošiljajo v tujino, sami pa kličejo na pomoč pred tujci! Ne rečem, da mora ostati narod glup, dasi je najsrečnejši, ki ne zna razmišljati o ničemer in mu ne razjeda srca nikak dvom, a vsa ta izobrazba, ki jo je željna današnja mladež, je kakor strup . . . Zdravi in čili odhajajo, vračajo se pokvarjeni in mehkužni, da jih mora biti žalostna vsaka mati. Koliko je teh senc po naši domovini, koliko teh slabotnih, bolehavih jelk, ko bi bil lahko vsak izmed njih močan hrast. A če bi povedal to javno, kakor govorim vama, bi me križal svet in obsodil, da hočem pustiti narod v nevednosti in zmoti. Ali ni bolje verovati v zmoto in živeti mirno in zadovoljno, kakor živeti v večni negotovosti in nositi v srcu črva, ki gloda noč in dan . . . Saj popolne sreče ni nikjer in kdor upa vanjo je bedak: kako bi mogel uživati nepopolen človek popolno srečo? Toda pustimo to, hotel sem le reči, kako na napačni poti so vsi, ki pošiljajo iz mirnega doma svoje sinove in hčere med viharji svet, ko ne vedo, so li dovolj močni, da premagajo vse težave in zmote, ki jim prete v tujini. Še Dominik, ki je gotovo prišel visoko kakor malokdo, pravi, da je truden in je zaželel nazaj . . . Kaj šele oni, ki nimajo polovice njegove moči in vztrajnosti! In teh je toliko, da me obide žalost, če pomislim nanje.“

Glasno, skoro razvneto je govoril župnik Andrej in Manica ga je poslušala s pritajenim dihom. Še nikoli ni slišala iz njegovih ust takih besed, niti na prižnici niti drugod. In ko je končal, se mu je hvaležno nasmehnila in pogledala sestro Cilo, ki je gledala malomarno v tla in menda ni razumela župnikovega govora.

„Težko je, težko,“ je dejala in pogledala postrani na Manico — „pa Dominik je vendar srečen: bogat je in učen, da si ne morem misliti kako, in Zlatopoljčani se mu bodo čudili, če se bo razgovarjal z njimi.“

Manica jo je pogledala izpod obrvi in tudi župnik Andrej se je ozrl nanjo začudeno.

„Niste me razumeli,“ je dejal in puhnil vijoličast oblak tobakovega dima. „Pa če se vrne, kakor upate, bom vesel z vami. Drag prijatelj mi je bil, dasi je bilo to že davno in nikoli bi si ne mislil, da se srečava tako pozno in na tako čudnih potih.“

„In pravi, da je truden,“ je opomnila Manica in pogledala župnika Andreja.

„Da,“ je prikimal župnik. „Ljudje, ki so dosegli, kar so želeli, navadno ne sporočajo, da so trudni. Dominik pa je pisal, no, mogoče pomeni to kaj drugega, ker težko je slediti njegovim mislim: druga bega čez drugo, brez zveze brez cilja in edino, kar razumem v pismu, je hrepenenje za najvišjim in težka utrujenost, ki veje iz vse nejasnosti in jo priznava sam. Bogve, kakšna je bila pot njegovega življenja.“

„Bogato se je moral oženiti, so dejali župnik, ki so bili pred vami in so brali njegova pisma,“ je opomnila gospodinja Cilka z važnim obrazom. „Bogato se je oženil in sam je bogat, kako ne bi živel zadovoljno? Reveži smo mi, ki se ubijamo s plugom in lopato; kdor služi denar z umom, je gospod in ni nikoli truden.“

Župnik je srknil dvakrat iz rožnatega kozarca in je odkimal. „Motite se, kakor se motijo vsi, ki mislijo tako. Naši predniki so živeli zadovoljnejše, ker niso poznali te zmote, danes pa je narod kakor zbegana čreda brez pastirja, in išče vsekrižem poti k boljši bodočnosti. Toda vsako upanje na boljšo bodočnost je zaman, dokler se ne vrnejo in ne združijo z rodno grudo in rodnimi brati vsi, ki so odšli... Ker ravno ti, ki si domišljajo, da jih je obsijalo v svetu spoznanje in govore narodu o sreči in bodočnosti, so vzrok razkola in vse nezadovoljnosti. Kaj nam treba prerokov, katerih nauk je le v besedi, njih srca pa so daleč od vsega; kaj nam treba vseh različnih voditeljev in kričočev, ki so edini vzrok, da psuje brata brat za prazen nič! V dolino zlatopoljsko jih še ni bilo, a ni več daleč, ko se razgrne ta pogubni val tudi čez te poljane, tudi čez te ljudi, ki živijo sedaj mirno in zadovoljno. Še v božje hrame se je zasejala ta ljulka, da pridigarji govore o stvareh, ki jih Krist ni nikoli priporočal. Vse je kupčija in mešetarjenje z rojaki, ki jih gonijo na semenj v sramotno prodajo tisti, ki so odšli, da se spopolnijo med svetom in so pozabili na rodno grudo. A ko doseže laž svoj vrhunec, narod propade, kakor jih je propadlo že toliko in podjarmijo ga in zaslužijo zdravi in čili. Take so moje misli že od nekdaj in ker nisem hotel služiti tem goljufnim malikom, sem romal od fare do fare in spoznal na tem romanju, da se ni čuditi, če je bil dvanajstletni Krist v svoji pravi ljubezni do naroda v jeruzalemskem templju modrejši od pismarjev in farizejev. Tu v dolini zlatopoljski pa živim zadovoljno, ker ga ni razen Dominika, ki bi odšel in se okužil v svetu, in sedaj se vrne tudi ta.“

Pogledal je gospodinja Cili ostro v obraz in oči so se mu zasvetile ko dva plamena. Manica je strmela vanj in je čutila do njega še večje spoštovanje.

Takrat je župnik Andrej stisnil obrvi in se nagnil bliže k oknu. „Če se ne motim,“ je dejal in se ozrl nazaj na Manico in gospodinjso Cilo — „se bliža doli med drevjem vaš koleselj.“

Manica in Cila sta planili hkratu k oknu.

„Resnično, Jakob prihaja!“ je vzkliknila Cila in odhitela na vežni prag.

Manica pa je stala pri oknu in obraz ji je bleдел, da jo je župnik Andrej pogledal pozorno in skoro začudeno.

Po kolovozni poti je resnično tekla sem proti hiši Klandrova kobila in Jakob Klander je sedel na kozlu in pritrkaval z vajeti po njenem hrbtu narahlo kakor v zabavo. Dva velika kovčega sta bila privezana zadaj, a enega se je moral ogibati Klander na kozlu, v koleslju pa je sedel starikav človek z naočniki in redko osivelo brado. Izpod ozkokrajnega klobuka so se mu usipali globoko na tilnik beli lasje in ves njegov obraz je bil pepelnato siv in suhljat. Zelo je bil podoben tržkemu notarju in Manica, ki je gledala vanj s širokorazprtimi očmi, se je obrnila proti župniku.

„Saj ne pride Dominik,“ je dejala. „Kaj neki hoče pri nas notar?“

Župnik pa je odkimal in ni odtegnil pogleda od osivelega prišleca na koleslju.

„Podoben je notarju, pa ni,“ je zamrmral, a med tem se je voz že popolnoma približal in Jakob je skočil raz kozla.

„Dominik je, nikdo drugi,“ je dejal župnik in stopil iz sobe, ne meneč se za Manico, ki se je tresla kakor mrzlična in prišla počasi na vežni prag.

Gospodinja Cila je stala par korakov od vrat in je gledala Jakoba tako topo in brezizrazno, kakor da so ji zastale vse misli. Parkrat se je ozrla nanj, ki je sedel v vozu s sklonjeno glavo in ni hotela pristopiti bliže, pa ni vedela, ali bi storila prav ali ne, ker tudi Jakob se ni ozrl po njej in je samo prikimal župniku v pozdrav.

A sivolasec na vozu se ni ganil. Glava mu je klonila nizko na prsi, suhljati roki je držal sklonjeni v naročju in oči je imel polzatisnjene.

Takrat je hotel Jakob nekaj izpregovoriti, a ko mu je pogledal bliže v obraz, je začudeno razprl oči in se obrnil proti ženi in Manici ter položil prst na usta.

„Zaspal je,“ je dejal. „Tri dni in tri noči se je vozil, saj ni čudno.“

Župnik Andrej je pristopil h koleslju in tudi Manica in Cila sta se približali.

„Moj Bog, to je on?“ je šepnila Cila in veliko začudenje je bilo na njenem obrazu.

Manica pa je stala ob vozu in ni umaknila pogleda od njegovega suhljatega obraza.

„Ali ga prebudim?“ je šepnil naposled Jakob obrnjen proti župniku.

Župnik je skomignil z rameni, a Manica je iztegnila roko, kakor da hoče braniti.

„Pustite ga, truden je!“

Tako so gledali vanj in vseh oči so bile resne in začudene, samo župnikov obraz se je smehljal in visoko čelo se mu je svetilo v zadovoljnih gubah. Gledal je gospodinjo Cilo, ki je skoro nezadovoljno zmigavala z ustnicami, opazoval Jakoba Klandra, ki ni bil več tako židane volje kakor zjutraj, in oči so se mu smejale še bolj... Vedel je, da so ga pričakovali v drugačni slavi in mogočnejšega, a sedaj je slonel pred njimi v koleslju tako neznaten, bled in postaran, da bi šli mimo njega, ko bi ga srečali na cesti, molče in brez vsake pozornosti.

Takrat je kobila potegnila sunkoma, da je Dominik omahnil nazaj in hipoma razprl oči. Pogledal je okrog sebe skoro preplašeno, a hip na to se je nasmehnil in se ozrl po zbranih.

„Doma smo,“ je zamrmral in stopil počasi na tla. Manica je videla, kako so se mu zašibila kolena in je stisnil ozke ustnice kakor v bolesi. Vzdrhtela je in gorko je začutila v očesu, najraje bi pristopila k njemu in mu podala roko v pomoč in oporo.

Najprvo je pristopil k njemu župnik Andrej in mu podal roko, v kateri se je suhljata Dominikova desnica popolnoma izgubila.

„Ave, amice! Ali se me še spominjaš?“

Dominik je stal ob njem in mu je segal komaj do rame; njegovo šibko, že nekoliko upognjeno telo je bilo popolnoma v župnikovi senci in bil je po obrazu starejši od njega za dvajset let.

Popravil si je naočnike in mu gledal dolgo krmežljivo in mežikaje v obraz. Naposled je skimal z glavo in je umaknil roko iz njegove desnice.

„Slabo se spominjaš, prijatelj,“ ga je opomnil župnik Andrej in ga potrepal po rami.

Dominik pa je samo majal z glavo in nekaj top, brezizrazen nasmeh, ki je hotel biti menda uljuden in prijazen, je krožil na njegovih ustnicah.

„Ne spominjam se, žalibog,“ je odvrnil naposled in se zagledal zamišljeno v tla.

Šele ko mu je župnik Andrej povedal, kdaj v preteklosti sta se ločili njuni poti, mu je Dominik zopet podal roko in zadovoljno prikimal.

„Res je, res je,“ je dejal in mu gledal pazno v obraz. „Andrej si, da, prijatelja sva bila takrat, dobra prijatelja, seveda, davno je bilo to, davno . . . davno . . .“ je zamrmral naposled bolj sam zase in se napotil v hišo, ne meneč se za druge, ki so čakali, kdaj se ozre tudi po njih.

Župnik Andrej je stopal počasi za njim in gledal v njegov suhljati tilnik, na katerem sta se napenjali dve zabrekli, debeli žili.

Črnkasta suknja mu je segala skoro do peta in je visela na njem tako ohlapno in nerodno, kakor da ni umerjena njemu. Ko je stopal, se je upogibal kakor pod tovorom, in počasen in truden je bil njegov korak.

Na vežnem pragu pa se je nenadoma obrnil ter odšel nazaj k vozu.

„Ali si pripeljal vse?“ je skrbno povprašal brata Jakoba, ki je stal še vedno ob koleslju. „Trije kovčegi so, trije — najpotrebnejših knjig, drugo še pride.“

In ko se je prepričal, da so vsi trije kovčegi na koleslju, se je napotil mimo Cile in Manice, ne da bi ju pogledal.

„Kje ste pripravili zame?“ se je obrnil v veži proti Jakobu, ki je hodil za njim tik župnika.

„V gornji sobici, kjer je svetlo in svež zrak. Vse nepotrebno smo odstranili, šivalni stroj in vse, kar je bilo enake ropotije. Zdaj je prostorno in zračno.“

Pa Dominik ni poslušal zgovornega brata, stopil je po stopnicah navzgor in se ni ozrl po njih, ki so stali spodaj in se spogledovali.

„Pogledat je šel, če mu bo ugajalo,“ je menil Jakob Klander, obrnjen proti župniku Andreju, ki je gledal za njim malce začudeno. „Se že vrne,“ je dostavil in stopil v izbo.

Posedli so okrog mize in Jakob je pripovedoval na dolgo in široko, kako težko ga je spoznal na kolodvoru in da je izpregovoril ž njim komaj deset besedi. Ni mu povedal ne o ženi, ne o otrocih in bil je čemeran, da se ga ni upal vprašati ne po tem, ne onem . . .

Župnik in Cila sta ga poslušala pozorno, a Manica je gledala zamišljeno v tla, kakor da je ne zanima Jakobovo pripovedovanje.

„Postopi gor! Kaj neki dela tako dolgo,“ je dejal naposled ženi Cili. „Reci, da ga pričakujemo in da je gospod župnik tudi še tukaj.“

Žena je odšla, dasi nekako nerada, a se je kmalu vrnila.

„Na postelji leži in gleda v strop,“ je dejala. „In ko sem prišla, je zarenčal, naj ga ne motim!“

Jakob Klander jo je gledal debelo in nekaj časa ni odgovoril.

„Kaj hočemo, čudak je bil vedno, danes pa je še truden. Daj, prinesi, kar je pripravljenega,“ je velel ženi skoro jezno. „Zjutraj sem mislil, da bomo boljše volje,“ je dostavil mrmraje.

Takrat se je župnik ozrl v strop in z njim so se ozrli tudi drugi. Iz sobice nad stropom so se slišale Dominikove stopinje. Včasih je postal, a potem je hodil gorindol počasi in enakomerno . . .

(Dalje prihodnjič.)



Radivoj Peterlin-Petruška:

Sonet.

Pripeljal se v saneh je gozd božični,
zvené, drhté srebrni mu kraguljčki,
z nebes pa sneg kot biserni metuljčki
se siplje v praznični obleki lični,
da sprejme ga zaljubljena narava,
done nasproti mu zvonovi: „Slava!“

Pozdravljena, ti Božič rdečelični,
vsa v smehu, šumu, kakor polni uljčki,
blešče zobje, oči se ti: draguljčki
v opravi rožnih ust, črnin resničnih,
vsa praznična je tvoja polt snežena,
oddaleč mrzla, blizu tak ognjena.

A lepšega ni, kot v božični srepi mraz
poljubljati ognjenih dev obraz in stas.



Književna poročila.

Rocznik slawistyczny wydawany przez Jana Łosia, Kazimierza Nitscha i Jana Rozwadowskiego. T. III. Kraków. 1910. VIII+398 str. Cena 10 K. — T. IV. 1911. IV+346 str. Cena 8 K.

Krakovskega „Letnika slavističnega“, katerega smo z veseljem pozdravili tudi v Lj. Zvonu (1910, str. 635–636), sta izšla III. in IV. knjiga, ki poročata o napredku slovanskega jezikoslovja v letih 1909 in 1910. Novo slavistično glasilo se je z veliko pohvalo sprejelo v slovanskih in neslovanskih strokovnjaških krogih. Njegovo ime sicer ni natančno, kajti v slavistiko spadata tudi književna zgodovina in narodopisje, ali to so neizmerno obširna polja in veseli smo zazdaj, da dobivamo takoj in kolikor mogoče popolna poročila o vsem, kar se je pisalo v kakem letu o slovanskih jezikih, že v teku prihodnjega. Sicer pa prinašajo bibliografijo o drugih strokah slovanske filologije in še o slovanski zgodovini, ki se na Ruskem tudi šteje v „slavjanovedenje“. Izvčstija oddeljenja ruskoga jezika i slovesnosti peterburške akademije. Mimogrede omenim, da se ta bibliografija preveč drobi in da ni vselej zanesljiva in popolna, ali te pomanjkljivosti bi se pri takem zavodu, kakršen je ruska akademija, dale lahko odpravili.

„Rocznik slawistyczny“ prinaša od III. letnika tudi „samostalne razprave, dotikajoče se načelnih vprašanj slovanskega jezikoslovja“. Taka omejitev je res potrebna in najbolj bi bili na svojem mestu tudi tukaj pregledi kakršen je Beličev (v III.) „Zum heutigen Stande der serbokroatischen Dialektologie“, pisan s stališča noveše lingvistike in važen za Slovence še posebe zaradi nazorov o kajkavskem narečju na Hrvaškem in Ogrskem.

V „kritičnem delu“ nahajamo iz peresa dobro izbranih strokovnjakov ocene takih del kakor Brugmannovega Grundriss der vergl. Gram. (Meillet v Parizu), Leskienovega Handbuch der altbulgarischen Sprache (Meillet) in Grammatik der altbulg. Sprache (Ščepkin v Moskvi), Bernekerjevega Slavisches etymologisches Wörterbuch (Vasmer v Peterburgu), Hujerjevega Slovanská deklinace jmenná, Brochove slovanske fonetike (Očerk fiziologii slavyjanskoj reči) za srbski jezik (Belič) itd. Želeli bi bilo, da se Brochovo delo oceni in dopolni tudi za slovenski jezik tako, kakor sta storila Belič in Łoš (za bolgarščino). Slovence častno zastopa dr. Anton Breznik z jedrnato oceno Paula Dielsa Studien zur slavischen Betonung (IV. 148–151).

Jako važno je posebno za sloveniste obširno poročilo (III. 177–203) prof. Oskarja Asbótha v Budapešti, ki je pri ogrski akademiji začel izdajati zbirko razprav o slovanskih narečjih na Ogrskem, o nje I. zvezku (I. 1909): A vashiidegkúti szlovén nyelvjárás hangtana. Irta Pável Ágost. To je: Glasoslovje slovenskega narečja v Cankovi, napisal Avgust Pável. Knjiga bi res ostala slavistom neznaná, ali zdaj jo na podlagi Asbóthove ocene lahko vsak študira tudi v podrobnostih. Dozdaj smo narečje ogrskih Slovencev poznali samo iz knjig, ki niso brez tujega vpliva, in iz mimogredočih dialektoloških opazovanj (n. pr. Oblakovih; zdaj pa prim. „Národno blágo vogrskij Slověncov“, ki ga je zapisal Št. Kúhar v Bratonicih in izdal

prof. K. Štrekelj v Časopisu za zgodovino in narodopisje VII. 107 sl. in VIII. 47 sl.) Tukaj imamo pred seboj dober sistematičen opis vsaj glasoslovja narečja, ki se govori $\frac{3}{4}$ ure za Radgono in ima marsikaj skupnega s sosednimi štajerskimi narečji, za katera služi Asbóthu kot primer od Fr. Ilešiča v Archivu f. slav. Phil. XXI., XXII. in XXVI. opisano narečje pri Sv. Jurju na Ščavnici. Asbóth lahko svojega učenca, ki sprva ni imel pri rokah niti Pleteršnikovega slovarja, v marsičem popravlja in dopolnjuje, n. pr. je razložil (str. 199—200) oblike učenice, vucke itd. za učeniki, volki, ki so Miklošiču, R. Brandtu, Škrabcu in Oblaku delale toliko preglavic. V posebni razpravi (gl. poročilo T. Ostojića v istem Roczniku III. str. 328), izdani od ogrske akademije, je Asbóth pokazal, da j pri ogrskih Slovencih in tudi pri sosednih Madžarih (tako Slovenci govorijo in tako se torej tudi piše!) prehaja v *gy* (dj, d), ki se je po nezvenečih soglasnikih razvil v *ty* (f), ta pa tudi v drugih slovenskih narečjih v *k*, torej n. pr.: vucje (volki), vucfe, vucke. To je jasna razlaga in se je res mogla „schon beinahe mit Händen greifen“, ali našim filologom niso bile dovolj znane dotične slovenske in madžarske dialektološke posebnosti. Vse to pa nam kaže, da moramo tudi na Slovenskem imeti znanstvenike, ki bi sledili za madžarskimi spisi o našem jeziku, književnosti in zgodovini in bi nam tudi v domačih glasilih o tem poročali; pri Srbih in Hrvatih skrbi za to navadno Letopis Matice Srpske v Novem Sadu.

Ene razlage gradiiva svojega učenca pa Asbóth ni pogodil. Našel je (str. 196 do 197) pri naših Prekmurcih prefiks *vi-* za *vy-*, katerega nahajamo namesto iz-pri severnih Slovanih in deloma tudi v staroslovenskih spomenikih, pri nas pa ostanke tudi v zahodnih narečjih in še pri čakavcih; na Ogrskem se bojda glasi *vō*, na pr. *vō'kōpajo*, *vō'dati*, *vō'gnāo*. Ako bi se mogle te in druge besede res tako tolmačiti, imeli bi pred seboj neizmerno važen pojav: privrženci „panonske hipoteze“, t. j. da je domovino staroslovenščine iskati v Panoniji, bi imeli v takem *vy-* nov dokaz, drugi jezikoslovci bi mogli videti v njem vzhodni most, ki vodi k češčini-slovaščini. Vondrák bi ga lahko rabil v potrdilo, da so brižinski spomeniki nastali na Ogrskem, ali za slovaczime v njih bi se izgubil lep dokaz. Vendar vsega tega ne bo in ne more biti, kajti ta ogrskoslovenski *vō* je naš prosti *vun* (ali *ven*). Čudim se, da se Asbóthu niso zazdeli sumljivi taki pleonazmi: *vōzdublāna* (= *vun* izdolbljena) kopanja *ausgehōhlter Trog*, to najlepše si *vō'zēbro* (*vun* izbral) du hast das Schönste ausgewählt, in še posebe ta-le pleonastični germanizem: *vō* se zgūčati sich ausreden. Tudi v Kūzmičevem Novem zakonu nahajamo na vsaki strani več takih *vō*: teda je *vō* šao k njemi Mat. III., 5, meče *vō* vragé IX. 34, ka ste *vō* šli glédat vu pūščavo XI. 7, tudi pleonastične: nika nej tak skritoga, štero bi se *vō* nej nazvēstilo: i skrovnoga, štero bi se *vō* ne zvedilo Mat. X., 26. Primerjajmo pa še pri Kūzmiči take nestvore: gori stanovši Mat. II., 14, 21, stani gori (stehe auf) 20, *doli* (!) *zapri* dveri tvoje VI. 6, in v govoru Slovenskih goric podobne: gor odpri in še celo gor ofni (öfine!), ali pa *kcoj* iti = dazu gehen, einrücken, torej mešanica iz slovenskega *k* in nemškega *zu*. Po takem imamo pred seboj najhujše sintaktične germanizme, katerih mrgoli po Slovenskem in ki so prešli tudi k hrvaškim kajkavcem. Na ta način so se namesto s pravilnimi prefiksi sestavljenih glagolov neizmerno razširili razni glagoli z adverbiji, kakor *vun*, *ven*, katerih je še danes preveč tudi v naši pisavi. Ta razlaga velja za vse Asbóthove primere, izjemo dela bržkone samo vūmeti (Spreu). Ker je celo vprašanje iz mnogih ozirov zanimivo, izpregovorim pri priliki drugod o takih pojavih.

Posebno važna pa je v III. in IV. delu bibliografija vseh (seveda kolikor je to mogoče) jezikoslovnih spisov za l. 1909 in 1910, ki prinaša navadno tudi vsebino dotične knjige ali članka ali recenzije in večkrat tudi njih kratko oceno. O slovenskem jeziku poroča v III. in IV. letniku večinoma dr. J. Šlebinger. Za naše razmere se je nabralo še precej člankov iz Carniole, Časopisa za zgodovino in narodopisje, Dom in Sveta, Izvestij muzejskega društva za Kranjsko, Ljublj. Zvona, Naših Zapiskov in Zbornika Slov. Matice. Že Slovencu je prijetno, da ima vse zbrano, kar se piše v kakem letu o našem jeziku, še bolj pa tujim strokovnjakom, katerim bi brez take bibliografije ostal neznan marsikateri naš drobiž, ki pa je lahko večkrat prav koristen. Kaj pa še je le vreden podoben pregled o vseh slovenskih jezikih! Treba je samo, da indeks stvari in besed izide v vsakem letniku (tokrat v IV. tudi za III.); besedni indeks bi mogel biti bolj obširen in dobro došel bi tudi indeks pisateljskih imen.

Brez „Rocznika slawistycznego“ ne bi smela biti nobena knjižnica, ki se ozira na slavistiko. Njega cena je razmeroma prav nizka, dijaki in zavodi, ki jim služijo, pa ga še dobivajo za polovico.

M. Murko.

Silvin Sardenko, Mati svetega veselja. Skrivnost vstajenja v petih dramatskih slikah. V Ljubljani 1912. Založila Katoliška bukvarna. 8°. 64 str.

Religijam se ima zahvaliti pesništvo za marsikak zlahten cvet poezije. V religijah snuje in živi duša ljudstev in vekov. Kako je s slovensko religioznostjo? Ali je preveč rimsko-katoliška, premalo naša, premalo asimilirana, da ima v naši kulturi in poeziji tako malo mesta? Do Silvina Sardenka nismo imeli nobenega religioznega pesnika, ki bi zaslužil to ime.

Z brezbarvno občeslovensko ima Sardenkova živa, globoka, individualna religioznost prav malo skupnega. Slovenska vernost je vobče nekam grčasta, oglata, bojevita, skoro bi rekel: prisiljena. Zato mi je razumljivo, da ne vedo ceniti Sardenkove poezije včasih niti ljudje, ki se borijo za takozvano „katoliško umetnost.“

V „Materi svetega veselja“ se vrača pesnik k priljubljenemu predmetu Marija, ki mu je navdahnili izza „Mladega jutra“ že toliko nežnih akordov. Začetnim verzom rahločutnega lemenatarja je sledila pred nekaj leti pesnitev „Mater dolorosa“ in za „Romo“ letos „Mati svetega veselja“. Prej nekam jokava mehkoča je dozorela v tej pesnitvi v nežno možatost, ki se kaže tudi v obliki: preprosta, učinkovita preciznost, ki zna posvetiti s par besedami v bogato bol lepih ženskih duš. Marija ob grobu meditira:

Moj Bog in Sin in vse — v gomili.

Moj novi sin (Janez) — pa tam odhaja:

Srce za prvim sinom sili,

za drugim volja mi velevala.

A duša sred obeh sameva. Str. 10.

„Mati svetega veselja“ je namenjena odrom. Poznam občinstvo, ki ga ima pesnik pri nas za take reči na razpolago. Ker ne morem verjeti, da ga skomina učinkovati s tako nežno stvarico v zmislu srednjeveških misterijev, sem prepričan, da bi se pesnik moral čutiti globoko užaljenega, ko bi ga o njegovih dramatskih uspehih informiral kak pohleven incognito sredi občinstva mesto notic v političnih listih. In potem — kje premore Slovenija tako minuciozno izbrušeno režijo, da bi užitek odgovarjal pesnikovim intencijam?

Pastuškin.

Jakoba Alešovca izbrani spisi. Drugi, popravljani natis. Priredil Jožef Volc. 6. zvezek: Ne v Ameriko! Založila Katoliška bukvarna. V Ljubljani 1912. 8°. 240 str. 1 K 50 v, vez. 2 K 40 v.

Zakaj se izseljujejo ti ljudje? To bi nam Alešovec težko povedal. Če čita Jerman, ki je baje videl par latinskih šol, knjige o Ameriki in se prikrade med tekst celo beseda — davek, ne bo s tem še nihče prepričan, nasprotno bi rekel kak nevhvaležen bralec celo: „Kaprica!“ Mi sicer verjamemo v nujnost izseljevanja in obenem v popolno nezmožnost pisateljevo glede motivacije. In potem prizori, kaka neverjetna, včasih smešna dejanja, osebe spreminjajo pod Alešovčevimi prsti značaje kot kameleon barve! Tako bi se dalo jeremijaditi dalje brez konca — in rezultata! Kaj je vzrok fiasku, ni težko uganiti. Poleg tega, da ni bil pisatelj umetnik in mu je bil neznan vsak zmisel za koncepcijo, je bil tudi njegov znanstven in neznanstven aparat, s katerim se je lotil dela, silno enostaven. Najprimitivnejši pojmi iz geografije, nekaj prečitanih „indijanaric“ — to je bilo vse, če izvzamemo didaktične in moralizujoče sposobnosti.

Knjiga je bila in je namenjena preprostemu ljudstvu, ki je ne bo devalo pod kritičen mikroskop. Vendar je vprašanje, če bo dosegla svoj namen. Prvič veje iz knjige precej konservativnosti — včasih kitajske, ki dela ljudstvo nezaupljivo proti vsemu, kar nima izrazito rovtarskega akcenta in ubija vsako podjetnost, drugič je izseljevanje plod razmer in se bo dalo težko kaj opraviti z ideologijami.

Joso Jurkovič.

Bogdan Popović, Antologija novije srpske lirike. Izdala Matica Hrvatska. U Zagrebu. 1911. 8°. XX + 211 str.

Dobe se ljudje, zlasti med avtorji, ki imajo v naprej nepovoljno sodbo o vsakršnih antologijah. Poleg drugih so se branili priti v tak cvetličnjak Máchar, Rilke, George. Seveda se je našel opravljevec, ki je črnil tvegano podmeno, da se je to zgodilo iz lukrativne tenkočutnosti. Bodisi temu kakorkoli, g. Popović zastopa v svojem predgovoru mnenje, da „pred najstrožom kritikom, samo antologije daju čitaocu dobro pesništvo“, zakaj „pravo reči, i nema dobrih pesnika, no samo dobrih pesama“. S tega zrelišča je umljivo, da zameta vsak akcesorij iz umetnikove osebnosti, iz njegovega življenja, ki bi nam utegnil povečati užitek ob njegovih umotvorih; na ta način motrimo predložene stvari sub specie æternitatis. Urednik pričujočega srbskega cvetja se je držal vseskozi — kakor obširno razpravlja o tem — najbolj umestnega, estetskega merila. To se pravi po njegovem: pesma mora imati emocije, mora biti jasna i mora biti cela lepa. Kakor so očitvidno upravičeni ti razlogi, bi vendar pristavil k drugi točki primer iz francoske poetike: če si hotel doseči rekord in si prečital četvero zvezkov R. Ghila, si ob koncu vedel istotoliko ko v začetku. Ali vzemite mnogo poveličevanega Mallarméja, čigar poedinemu sonetu je napisal prijatelj Wyzéwa dokaj obsežno brošuro za tolmač! Ne upam si torej obsojati nadaljnjih Popovićevih besed: pri svakoj estetičkoj oceni treba imati na umu, da ona naučno i objektivno samo toliko vredi, koliko možete, da je obrazložite sebi i drugima.

V zbirki se nahajajo povečini zgolj čustvene, lirične pesmi, le nekaj se jih približuje pripovednemu žanru; a priznati moram, da štejejo zadnje skoro med najbolj izrazite bisere v celém nizu stopetinšestdesetih pesmi te Antologije (izvoljenih po ponovnem čitanju izmed kakih 8000 pesmi od petdeset pesnikov!). Spominjam samo na odlomek „Djački rastanak“, poln intimne poezije in ritmičnih efektov; ali „Spomen na Ruvarca“, ki po vsem svojem značaju sodi že bolj v drugo

skupino; potem „Korintsko hetero“, v polnozvočnih, plastičnih ritmičih opevano žalostno v miniaturni. Mogel bi podčrtati še „Zimsko idilo“, ne všteti ostalih sorodnih kabinetnih kosov.

G. Popović, ki ne kaže nikake predilekcije za nobeno strujo in čigar eklekticismu ne godi prenapredna verzifikacija, je vtisnil celi knjigi nekako enoten pečat, vendar vsled tega ni trpela raznoličnost niti najmanjše krivice. Vso snov je razcepil na tri oddelke, od katerih obsega prvi l. 1840—80. Kraj Njegoševe ponarodnele „Onamo, 'namo“ srečamo Radičevićeve polnarodne popevke, vsebujoče dušo zdravega prirodnega človeka, ki ostane vesel in veder,

Dok se poje, dok se vince pije,
Dok se kolo oko svirca vije,
Dokle srce za srcem uzdiše ...

in ki s smehom na mladeniških ustnah veli: Danas ima, a sutra nas nema. Brez posebne globine izraža svoje misli, toda v melodičnem jeziku; brez akcentuirane individualnosti, toda je zato glasitelj kolektivnih želj mladine. Poleg obveznega vina in ljubezenske strasti zazveni pri Gj. Jakšiću često trpka nota o bližnjem koncu, dočim Zmaj J. Jovanović obvlada širjo skalo motivov. Ugane ti gorje tuje sirote, navdušuje rojake za prosveto, vliva misli v sentenciozen kalup, peva lehkotne balade z iztočnim nadihom in je zmožen spesniti najdiskretnjšo podoknico:

Tiho noći	Žice predu
Moje sunce spava;	Iz svilenog glasa,
Za glavom joj	Otkali joj
Od bisera grana,	Duvak do pojasa,
A na grani	Pokrili joj
K'o da nešto brui —	I lice i grudi,
Tu su pali	Da se moje
Sićani slavuji:	Sunce ne probudi.

Druga doba (do 1900) je že na zunaj obogatela za sužete iz narave. Pogostni naslovi so večje, suton, ponoč, proljeće itd., ki dajejo priliko bohotno razsipati barve ter zasledovati presenetljive analogije med ubranostjo naše psihe in prirodnega ambijenta. Ta generacija je ustvarila dosti blestečih bibelotov. Prim. „Sok“ od J. Dučića: lesk azura in lošč valov, žar iztoka in bajnost antičnega sveta, kakor jih je znal oživotvoriti edino Heredia, se vam porodi pred dušnim očesom ob čitanju podobnih stihov. Gosposka je taka poezija, in Dučić — eden najjačjih — jo je sam označil: Mirna kao mramor, hladna kao sena. Zdi se vam, da poslušate parnasovca Mendèsa: Pas de sanglots humains dans le chant des poètes!

Lepe ubranosti je vdihnil svojim kiticam A. Šantić, pa naj slika večerno občutje na otoku ali jutranje razpoloženje sred njiv, kadar sejanci stopajo umerjeno in

K'o razdrobljene zvezde, sve stiže
I pada sjeme iz žuljavih ruka.

V. Ilić neguje prevesno sanjarije in misel, ljubi težke in mračne predmete, kakor jih srečate pri severnih pisateljih; tudi klasičnega vpliva ne utaji. Med to družino se mora imenomoma navesti tudi M. Rakić, mož izrazite individualnosti.

Najnovejša doba kaže lepe talente, toda ne vem, ali bodo imeli trajno ceno takile Čurčinovi stihi:

Dodje t. zv. jesen,
 T. j. stalo padati „žuto lišče“ itd.
 Te skoro pod svakom granom
 Po jedan pesnik;
 Stoji, i vidi
 Gde „mre“ priroda, i pogreb joj prati!

čprav pri prvem branju zelo frapirajo. Gotovo pa take puščice precej pripomorejo, da se čimprej pokoplje oguljeni konvencionalizem. Odzdaj se bo takole odkrivala ljubezen:

Moja je ljubav od ovoga sveta.
 Da li sam ti peti, il' tek treći,
 Mom osećaju to ne smeta;
 Niti meni nisi prva, što ću kriti?
 A i ko zna šta još može biti!

Kdor se navdušuje za transpozicijo v umetnosti, naj čita „Muzičke vizije“ od Sv. Stefanovića, ki drugje v panteističnem zanosu šepče izvoljenki, „kako nema slasti večih od slastih stvaranja“ in ji hoče

U ime Večnog nevinost uzeti.

Temne perspektive v bodočnost nam odpira Pandurović; kaj bo z rodnom, ki si nadeva tale kraljevski naziv

Mi,
 po milosti božjoj, deca ovoga stoleća ...

ko pa je izžet in izžit, podjarmljen pod žezlo alkohola, ko ti junaki uživajo z ženskami le

K'o žalostni oci nemoguće dece.

Nekaj protileka nudi končna „Rodoljubiva pesma“, igrana ob krepkih strunah samozaupanja.

A. Debeljak.

N. M. Petrovskij, Bibliografičeskij spisok trudov V. Kopitarja. Varšava 1912. Leks. 8°. 76 str.

Pred šestimi leti je izdal N. M. Petrovskij, profesor slavistike na kazanskem vseučilišču, obširno in temeljito monografijo o prvih letih Kopitarjevega znanstvenega delovanja. Od tedaj je objavil dva važna nova prispevka: v „Žurnalu Minist. narodnago prosvěščenija“ (1911) razpravlja o Kopitarju in Dobrovskega „Institutiones linguac slavicae dialecti veteris“, v varšavskem „Russk. Filolog. Věstniku“ pa je sestavil bibliografijo Kopitarjevih spisov. Od 1806—1844 jih ima zabeleženih — 192. Vsakemu spisu je dodal podrobne bibliografske podatke, kjer so bili prvič objavljeni, njih ponatise in pri anonimnih je pripisal dokaze, da so potekli izpod Kopitarjevega peresa. Hvale vredna temeljitost se zrcali iz tega dela. Pri „Patriotische Phantasien eines Slaven“ (št. 14, str. 10) naj se še pristavi ponatis v „Kopitarjevi spomenici“ str. 132—141. Pri tem članku bo treba citirati tudi znamenito študijo dr. Iv. Prijatelja: „Slovenščina pod Napoleonom“ v prvem letniku „Vede“, v kateri nam je odkril do zdaj neznane strani iz prvih let Kopitarjevega bivanja na Dunaju. Petrovskemu, ki pozna dobro vse slovenske vire, je prišla ta študija seveda prepozno do rok. — Želeti bi bilo, da bi dodal temu bibliografskemu pregledu še popoln indeks časopisov, pri katerih je Kopitar sodeloval, in po možnosti tudi strokovno kazalo.

J. Š.



Novi akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urejuje dr. Gojmir Krek, založništvo L. Schwentner. Ljubljana 1912. Let. X, štev. 5, 6.

Peta številka je posvečena Franu Gerbiču kot jubilarju, „ko se je dan 25. krat ponovil, odkar je nastopil svoje plodonosno delovanje v Ljubljani kot ravnatelj Glasbene Matice, kot pevovodja pevskega zbora Narodne čitalnice in kot kapelnik pri Dram. društvu“, in uredništvo je dalo besedo slavljenju samemu. Priobčenih je osem slavljenčevih skladb iz raznih dob in različne umetniške vrednosti: Moški zbor „Zastava naša“, mešana zbor „Četiri godišnje dobe“ in „Klic pomladi“, „Mazurka“ za klavir, tri pesmi za en glas in klavir: „Nihče ne ve...“, „Mrtva pomlad“ in „Trubadurka“; „Ave Maria“ nam kaže Gerbiča kot cerkvenega glasbenika. — Iz bogate glasbene-književne priloge bodi omenjen dr. E. Krajanskega članek ob osemdesetletnici Iv. pl. Zajca in obširno Gerbičevo poročilo petdesetletnega jubileja pevskega društva „Hlahol“ in stoletnega jubileja konservatorija v Pragi; A. Lajovic je ocenil V. Parme „Povodnega moža“.

Šesta številka zaključuje prvo desetletje „Novih akordov“. Saša Šantel ima fino izveden „Adagio“ za klavir, p. H. Sattner samospjev „Peča“ s klavirjem; mešan zbor Janka Ravnika „Poljska pesem“ kaže mnogo obetajoč talent, E. Adamičev samospjev „Kot iz tihe, zabljene kapele“ z originalnim spremljanjem je globoko zamišljena, resna skladba. Moška zbor „Japonski motiv“ G. Dežele in „Spi že hrib in dol“ Vik. Šmigovca bosta dobro došla našim boljšim pevskim društvom. — Neradi pogrešamo običajne priloge, ki nam je prinesla vsakokrat toliko zanimivega gradiva. Uredništvo „Novih akordov“ piše: Stroški so ogromni, naročniki pa sramotno maloštevilni... Po najvestnejših in še tako nesebičnih preudarkih bo podjetje primorano, ustaviti izdajanje književne priloge, če se z novim letnikom ne poveča število naročnikov izdatno.

M.

P. Hugolina Satnerja oratorij „Vnebovzetje blažene device Marije“ je izvajala „Glasbena Matica“ v Ljubljani z najsijajnejšim uspehom. Štirikrat je napolnilo to delo izredne umetniške vrednosti obširno dvorano „Uniona“. Za lažje umevanje tega prvega slovenskega oratorija je napisal Stanko Premrl natančno vsebinsko in umetniško razlago, ki je bila dodana besedilu. Impozanten pevski zbor Glasbene Matice in orkester Slovenske Filharmonije sta bila pod vodstvom koncertnega vodje g. M. Hubada odlična interpreta skladatelja; tudi solisti so svoje vloge rešili prav dobro, med njimi posebno gospa P. Lovšetova kot Marija in g. J. Križaj, operni pevec slov. gledišča, v vlogi ženina in pripovedovalca. M.

„Veseli bratci.“ Koračnica. Po slovenskih narodnih nabitnicah za moški zbor s spremljevanjem klavirja priredil Levoslav Pahor. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. Cena K 2.—

„En starček je živel“ za bas solo in moški zbor z uvodnim zborom „En starček je bil, k' je vince rad pil“ — za moški zbor s spremljevanjem klavirja priredil L. Pahor. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena K 1'60.

Razni zapiski.

Naš narodni boj v nemškem slovstvu. Da nam prihaja nemštvo vedno bliže, to se ne čuti samo v politiki, ampak tudi v znanosti in literaturi. Nemška znanost, posebno germanistika in primerjajoča literatura, se vedno bolj bliža onim zanimivim „jezikovnim“ mejam, kjer se stika dvoje literatur, kjer se dotikata dve bolj ali manj raznorodni kulturi. Za znanost, ki je domače livade spasila do golega, je to popolnoma umljivo; javnost se za take stike in dotike ne zanima toliko, dasi bo tukaj znanost, ki pripravlja medsebojno poznavanje, delala počasi za medsebojno umevanje in tako polagala temelj pravičnejši in realnejši politiki. Druga pa je v literaturi, ki je postala bolj ali manj glasnik današnjih političnih stremeljenj ali pa išče novega življenja v hrupnih geslih, ki dirigirajo gosposko moralo modernih konkvistadorjev. Tako postaja ta literatura nekako merilo naziranj današnjih Nemcev, njena večja ali manjša priljubljenost pa je dovolj jasen znak, kako razširjeno je to mnenje. Dobro je, da se o tem poučimo in zato je potrebno paziti na tako literaturo in nje odzive.

V sredo našega narodnega boja je posegel Eduard Hoffer s svojo dramo „Brüder von Oesterreich“, v kateri nastopajo trije bratje: učitelj, fanatičen Slovenec in navdušen „panslavist“, poštni uradnik, omahljivec, ki koleba med dvema ekstremoma, bratom učiteljem in bratom, ki študira umetnost in je prepričan in navdušen Nemec. V celoti drama še ni izšla; odlomek je prinesla dunajska „Wage“ (XIV, štev. 29.—30.). Toda že ta odlomek kaže jasno dovolj, kake pojme imajo Nemci o naših stremeljenjih in o našem naziranju, celo oni Nemci, ki skušajo reševati take zamotane probleme. Koliko je tukaj še treba dela za našo znanost, koliko pojasnjevanja in pouka, to se bo videlo tedaj, ko bo drama v celoti izšla. — Da znanost še ni rodoljubna, dasi nosi rodoljubno masko in podžiga rodoljubne tirade in solzave jeremijade, to nam dokazuje Rudolf Hans Bartsch. Vse njegovo znanje o Slovencih in o njihovi preteklosti izvira iz lažne učenosti Žunkoviča, ki ga je v svojem članku „Tiroler Burgen“ (Velhagen & Klasings Monatshefte, 1910) izrečno navedel za te stvari za svojega avtorja. Da gre precej Bartscheve slave na račun „nemškega poslanstva“, ki ga pridiga proti Slovencem, to je lahko umljivo za vsakega, ki kolikor toliko pozna psiho alpskih politikov in njihovih glasil. Za nas Slovence je zanimiv in poučen odmev, ki se je Bartschu oglasil v — Rusiji. „Věstnik Evropy“, tehtna revija, ki jo je treba upoštevati (urednik ji je po smrti Stasjuleviča znameniti M. M. Kovalevskij) je prinesel v avgustovi številki lanskega leta (str. 392—399) daljši članek o Bartschu, ki ga je napisal N. Viljk. Pisec podaja za uvod nekaj pregled avstrijske nemške literature, v katerem pride od reformacije in jezuitov preko Grillparzerja, Grüna, Lenaua na Roseggerja in Anzengruberja, potem pa kar na Bartscha. V tem članku, ki nas zanima pred vsem zaradi tega, kar govori o Zemljariču in Slovencih, se pisec opira očitno na nemške kritike. „Graz“ mu je mesto „gor, sadov i vinogradnikov“, peripetija Zemljaričeva je opisana z znanimi Bartschevimi besedami, Zemljarič najde vse to, o čemer je sanjal in za čemer je hrepenel, „v Ljubljani“. Pri Nemcih se je vsega naučil, toda za Nemce je bil za vedno

izgubljen. Teh besed pa Viljk ne citira kot Bartschevih, ampak jih podaja kot svojo konkluzijo. Nato nadaljuje: „Priateljsko razmerje do Slovanov se kaže skoro v vseh spisih Bartscha. Povsodi vidi sledove slovanstva. Kot zgodovinar se ne boji zatrditi, da so slovanska naselja — sol zemlje v Avstriji; od davna so tam, vsi drugi so — prišleci, pod pritiskom katerih se zdi, da gine trpé slovansko plemo. V žilah najbesnejših Germanov teče obilna slovanska kri, v njih bije goreče slovansko srce. Bije tudi v Bartschu, bije v vsaki besedi tega himna mladosti, življenja, idealov, ki ga je napisal v svojih „Dvénadcati Štirijcach“. Tu se čutita poštenje in resnica v vsaki besedi. Pred Bartschem ni menda nihče tako smelo in resnično karakteziral avstrijskih razmer“. — Viljk je prezrl tisto vzvišeno ironijo, s katero reproducira Bartsch Zemljaričeve idealne besede in onemogle sanje, tisto ironijo kulturneža, ki dobrosrčno in z nasmeškom poslušá hrepenjenje barbara, ki mu ne dela misli in skrbi, ampak ga celo (folkloristično in artistično) zanima. Ta ton je posebno jasen v „Elisabeth Kött“, kjer vrholiči kulturno poslanstvo navdušene nemške igralko v tem, da nese nemško kulturo med slovanske barbore (z dramo, ki pa do danes še ni napisana!) — Ta ton je tako jasen, formula tako precizna in prozorna, da bi jo lahko spoznal tudi Viljk, a ker mu ni šla v njegovo karakteristiko Bartscha, jo je kratkoma zamlčal.

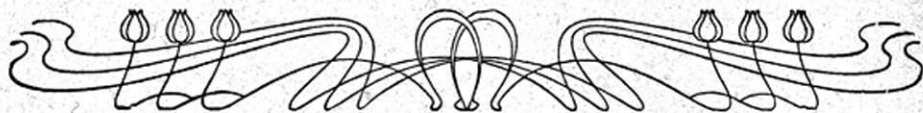
Iz vsega tega izhaja, da bo Bartsch kmalu tudi v Rusiji „en vogue“ in da bo menda že čez par let podjetna „Niva“ svojim naročnikom k centom druge literature navrgla še „Polnoje sobranije sočinjenij Rudolfa Hansa Bartscha“. Naši pisci pa se še vedno ne bodo ogledali „od znotraj“ (kakor Jerala), nekateri naši rodoljubi že vedno sanjali o „sveti matuški Rusiji“.

Dr. Jož. A. Glonar.

Kratkij očerk istorii slavjanskich literatur i jazykov. Prevod s nemčakgo slušateljnic vyššich ženskich kursov pod redakcij V. Poržezinskago i M. Speranskago. Moskva 1911. — V tem ruskem prevodu je izšel pregled slovanskih literatur iz Teubnerjeve „Kultur der Gegenwart“ I. 9, kjer se nahaja M. Murka pregled južnoslovanskih literatur (gl. Lj. Zvon 1909, str. 184—186).

† **Anton Globočnik pl. Sorodolski.** V visoki starosti 87. let je 2. marca t. l. na Dunaju umrl vpokojeni c. kr. vladni svetnik Ant. Globočnik. Rodil se je l. 1825. v Železnikih, v Ljubljani ga je navdušil za narodno stvar L. Jeran, kot jurist na Dunaju je bil priča „pomladi narodov“, in te svoje spomine je zapisal v zanimivem članku „K petdesetletnici slovenske narodne zavednosti“ (Izvestja muz. društva 1898, VIII, str. 1—15). Služboval je kot pravniški praktikant pri mestni in deželni sodnji v Ljubljani, bil je okrajni sodnik v Stubici in okrajni predstojnik v Čakovcu. Ko se je Medjimurje državnopravno zopet priklopilo Ogrski (1861), je dobil odpustni dekret („Zgodovinski spominek iz Medjimurja“ v Izvestjih VIII, str. 145—152); l. 1863. je prišel v Postojno, kjer je bil 1867 imenovan za okrajnega glavarja, kot vladni svetnik je bil 1885 premeščen v Ljubljano, l. 1890. je stopil v pokoj in dobil plemstvo. — Svoj prosti čas je posvetil znanstvenemu delu. Bavi se je z juridičnimi študijami, z zgodovino, numizmatiko, arheologijo. Muzejsko društvo za Kranjsko ga je imenovalo za svojega častnega člana in cesar mu je podelil zlato kolajno za umetnost in vedo. Vazneješe Globočnikove razprave je zabeležil dr. Fr. Simončič v „Slovenski bibliografiji“ (str. 127—130), marsikak članek je priobčil tudi v političnih listih, posebno v „Slovenskem Narodu“. Neomahljivemu narodnemu delavcu časten spomin!

R. Z.



Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov.**

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pismeni, ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd. ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic, kupnih knjižic** in sploh vseh potrebščin te stroke.



Prometa koncem leta 1911 614'5 milijonov.

Mestna hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, Prešernova ulica šte. 3.

Stanje hranilnih vlog nad 42 milijonov kron.



Rezervni zaklad nad 1,300.000 kron.

Največja slovenska hranilnica.

Sprejema vloge vsak delavnik.

Sprejema tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov.

Obrestuje po

4 $\frac{1}{4}$ $\frac{0}{0}$

brez odbitka.

Za vloge jamči rezervni zaklad hranilnice in mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo.

Poslovanje nadzoruje c. kr. deželna vlada.

Izključena je vsaka špekulacija in izguba vložnega denarja.

Posoja na zemljišča in poslopja proti **5%** obrestim in najmanj $\frac{1}{2}\%$ amortizacije.

Za varčevanje ima vpeljane

domače hranilnike.

Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.